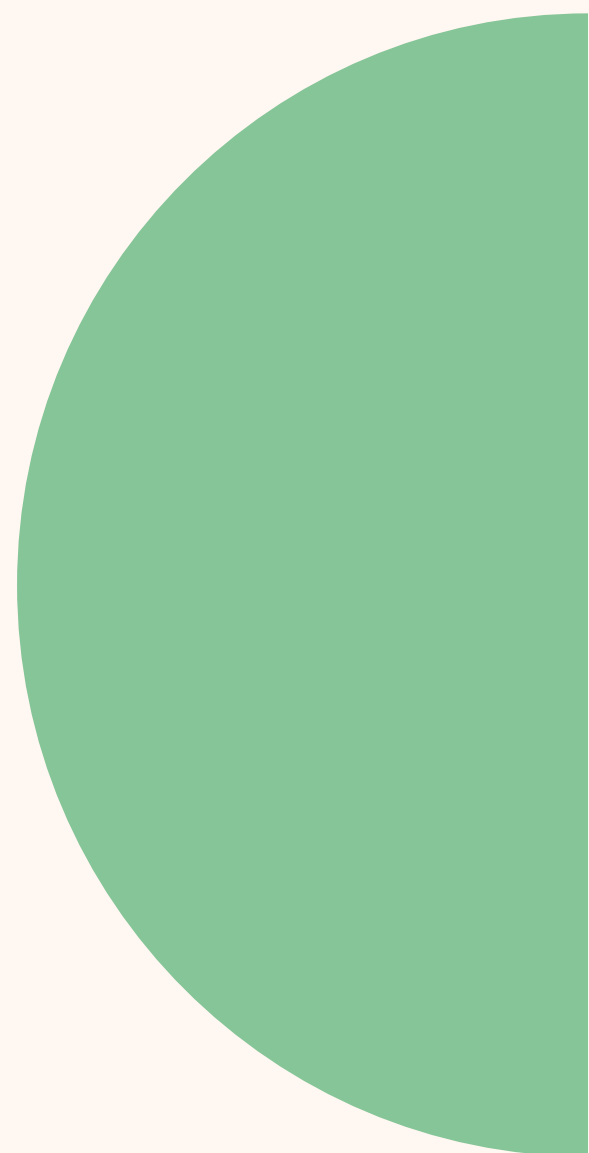

Hechten aan relaties

Advies over het financieren van
erfgoedonderzoek op basis van
vertrouwen

Democratisering Erfgoedonderzoek-Financiering (DEF)
September 2026

Hechten aan relaties

Advies over het financieren van erfgoedonderzoek
op basis van vertrouwen

Colofon

Hechten aan relaties: Advies over het financieren van erfgoedonderzoek op basis van vertrouwen
September 2026

Dit advies is tot stand gekomen in opdracht van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en het Netwerk Levend Verleden

Tekst
Jonathan Even Zohar (Reinwardt Academie, Coördinator NWA Route Levend Verleden)

Redactie
Linn Borghuis (Netwerk Levend Erfgoed)
Asmara Pelupessy (Reinwardt Academie)
Karen Hollewand (Rijksuniversiteit Groningen)
Inger Leemans (Vrije Universiteit, KNAW Humanities Cluster, Boegbeeld NWA Route Levend Verleden)

Samenwerkingen in co-auteurschap
Archival Textures (Noah Littel, Tabea Nixdorff)
Counter Narratives (Jair van Nes, Nagila Muller)
Dikke Trui (Michiel Teeuw, Hannelief Schipper, Fiona van den Berg, Annelief Schipper)
Dutch Hip-hop Archive, Culture Capsule & Podiumkunst.net (Roderik Schouten, Sherlock Telgt, Miles Niemeijer)
Erfgoed in Verbinding (Tim Huijgen (RUG), Michèle Corbier-Kind (Museum aan de A), Jude Finies (Terramar Museum))
Living Archive / 7 Hills Foundation (Martha Gallego, Ipek M. Sur)
Museum Sophiahof & Universiteit Leiden (Gerlov van Engelenhoven, Yanise Zijlstra)
Saxion Hogeschool & Erfgoedhuis Zuid-Holland (Peter Jongste en Marloes Wellenberg) met Stichting AMIK (Renzo Duin)
The How's (Ria van Oosthout, Ellen Haeser, Jolanda Branderhorst)
Wijk de Wereld (Karin Noeken, Marc Knip)
Zelfstandig erfgoedbeoefenaar (Steven Spannenburg)

Vormgeving
Studio Ica

Fotografie
Marc Knip, Nike Liscaljet, Reyer Boxem, Sebastian Koudijzer

Project control
KNAW Humanities Cluster

Disclaimer
Dit rapport is met grote zorg samengesteld. Desondanks kan het voorkomen dat informatie onjuist en/of onvolledig is. NWA Route Levend Verleden is niet aansprakelijk voor enige directe of indirecte schade ontstaan door het gebruik van de aangeboden informatie.
Vragen naar aanleiding van dit rapport? Stel ze aan het route management: nwa-levendverleden@ahk.nl

De tekst in deze publicatie is vrij beschikbaar voor delen en hergebruik met bronvermelding (Creative Commons License 4.0). Voor afbeeldingen en grafisch ontwerp berust het auteursrecht bij de maker.

INHOUD

COLOFON	2
VOORWOORD	7
1. INLEIDING	9
2. OPZET VAN HET VERSLAG	11
3. AANLEIDING VOOR DIT ONDERZOEK	13
3.1 Veranderwensen vanuit het erfgoedonderzoek	13
3.2 Achtergrond bij deze veranderagenda	16
3.3 Opdrachtstelling en projectopzet	18
4.1 Consultatie	21
4.2 Open gesprekken	21
4. ACTIVITEITEN	21
4.3 Werving	24
4.4 Startbijeenkomst	24
4.5 Experimenteer- en leerperiode	26
4.6 Werkplaats (slotbijeenkomst)	30
4.7 Samenstelling advies	30
5. BEVINDINGEN	33
5.1 Perspectieven op onderzoeksfinanciering	33
5.2 Trust-based funding	38
5.3 Community of change	40
5.4 Brede betekenis van erfgoedonderzoek	44
6. AANBEVELINGEN	46
7. VERVOLG	51
BIJLAGEN	52
Bijlage 1: overzicht activiteiten	52
Bijlage 2: deelnemende samenwerkingen	53
Bijlage 3 – Zine: Un Copy di koffie	66
REFERENTIES	68

Voorwoord

Met dit advies willen we bijdragen aan veranderingen in de organisatie en financiering van erfgoedonderzoek; specifiek aan manieren waarop onderzoekers, makers, en maatschappelijke initiatieven en organisaties gelijkwaardiger kunnen samenwerken.

Wetenschappelijk onderzoek uitvoeren met erfgoedge-meenschappen vraagt namelijk om samenwerkingen die niet uitsluitend bestaan uit zakelijke overeenkomsten. Erfgoed gaat mensen aan het hart. Erfgoedonderzoek moet dus oog en hart hebben voor de verschillende groepen die met erfgoed verbonden zijn. Daarbij wordt van veel erfgoedonderzoek - toegepast, praktijkgericht of anders - verwacht dat het *maatschappelijke* impact maakt: dat het een positieve verandering teweegbrengt in de samenleving. Deze doelen worden echter bemoeilijkt doordat vrijwel alle betrokken partijen (de onderzoekers, de beleidsmakers die subsidieregelingen ontwerpen, de subsidieadviseurs, en evaluatie-commissieleden) werken vanuit een systeem dat niet vanzelfsprekend ingericht is voor gelijkwaardige samenwerking. Subsidiestelsels en -praktijken passen zich niet snel aan veranderende inzichten aan.

Een voorbeeld: er komt een subsidieregeling voor onderzoek. Een onderzoeker initieert contact met maatschappelijke partners, en 'haalt een vraag op', om vervolgens een complexe aanvraag in te dienen, vaak in taal en structuren die voor de partners lastig te begrijpen zijn – *impact theory*, *work packages*, *data management* en *kennisveiligheid* om er maar een paar te noemen. Wanneer een voorstel wordt goedgekeurd is dat talige onderzoeksplan leidend bij de uitvoering. Dan groeit het gevaar dat een maatschappelijke partner - die door de WPs, KPI's, hubs, labs, en deliverables het bos niet meer ziet, en zichzelf niet meer terugvindt in de vraagstelling – uiteindelijk toch afhaakt of weinig binding meer heeft met de eindresultaten.

Hoe kunnen we dit soort samenwerkingen beter laten verlopen? Alhoewel financieringsinstellingen zoals NWO impact en *trans-disciplinaire samenwerking* hoog in het vaandel hebben staan, zijn de structuren (kaders, richtlijnen, regels, bepalingen, artikelen, voorwaarden) toch niet goed ingericht voor gelijkwaardige 'hechting', en werken deze ze soms zelfs tegen. Het organiseren van gelijkwaardige (onderzoeks)samenwerkingen tussen gemeenschappen en kennisinstellingen zou het opbouwen van en zorg dragen voor goede relaties tussen mensen centraal moeten stellen. Maar hoe dan?

De route Levend Verleden van de Nationale Wetenschapsagenda, het Netwerk Levend Erfgoed en de Reinwardt Academie hebben deze uitdaging opgepakt en het traject Democratisering Erfgoedonderzoek-Financiering (DEF) opgestart met een betrokken 'verandergemeenschap' – community of change. In het afgelopen anderhalf jaar hebben we mogen luisteren, netwerken, structureren, terugleggen, bespreken, flipcharten, post-iten, experimenteren, reflecteren en concluderen hoe het anders kan. Die conclusie leggen we hier voor. Bottom line is: het stelsel waarin onderzoeksmiddelen via subsidies worden verdeeld kan nog veel toegankelijker, eerlijker, en daarmee – zo pleiten wij - beter.

We hopen dan dat ons traject een zet in de goede richting kan bieden. We zijn onze opdrachtgevers en vooral ook de deelhebbers zeer dankbaar voor het mogelijk om dit traject te kunnen vormgeven.

Linn Borghuis (Netwerk Levend Erfgoed)
Jonathan Even-Zohar (NWA Route Levend Verleden)
Asmara Pelupessy (Reinwardt Academie)

1 Inleiding

“We willen nooit meer aan onderzoek meedoen. Veel te veel gedoe”, aldus een deelnemer die een groot(s) cultureel wijkinitiatief in Groningen leidt. “Er worden hier veel vreemde woorden gebruikt. Alsof het expres is om het maar moeilijk te maken”, zegt een buurtbewoner die actief is bij een maatschappelijk centrum in Rotterdam.

Wetenschappelijk onderzoek komt met jargon en structuren. Onderzoekers gebruiken vaak lange zinnen, afkortingen en leenwoorden uit het Engels om uit te leggen wat ze belangrijk vinden. Het onderzoeksveld vraagt om inter- en transdisciplinair onderzoek, ‘kennisketenbreed’, toegepast, en praktijkgericht. Dit soort onderzoek naar maatschappelijke vraagstukken moet dan worden opgezet via *impact pathways* en *theories of change*. De samenwerkingen worden consortia met stakeholders. Vraag-gestuurd werk werken moet SMART en doelgericht zijn, met voorspelbare, en liefst meetbare indicatoren (KPI’s). Daarbij moet de added value duidelijk worden: welke value proposition doen we eigenlijk aan de samenleving met ons onderzoek?

Je zou bijna vergeten dat ergens onder al deze bedoelingen ook nog gewoon een aansprekende onderzoeksvraag zou kunnen zitten – ingebracht vanuit een intrinsieke motivatie van bepaalde mensen en groepen om iets te beter te kunnen begrijpen of op te lossen.

Natuurlijk: er gaat veel geld om in onderzoek. Onderzoeksplannen moeten goed doordacht worden. Dat grote projecten - soms van enkele miljoenen euro’s – stevig moeten worden doortimmerd en dat daar complexe concepten bij nodig zijn, is begrijpelijk. Wetenschap vergt denkkracht en precisie. Projecten kunnen niet zomaar bekostigd worden op basis van vertrouwen en motivatie. Toch?

Ja en nee. Onderzoeksprojecten kunnen ook anders georganiseerd en gefinancierd worden. Een belangrijk aspect hierbij is de manier waarop de samenleving - burgers, gemeenschappen, mensen die niet de functietitel *onderzoeker* dragen en geen loonstrook van een kennisinstelling ontvangen - worden betrokken bij onderzoeksprojecten. In verschillende onderzoeksgebieden zijn ondertussen al nieuwe vormen ontwikkeld voor *citizen science* met burgerpanels, co-creatie-methodes, samen de vraag ontwerpen, samen onderzoek doen, samen data verzamelen.

Maar gaat het echt zo goed? Wordt iedereen hierin wel echt gehoord? In veel projecten zien we toch een dynamiek van ‘we halen de vragen op’ (#vraagarticulatie) en ‘we brengen de kennis terug’ (#kennisbenutting), en ‘delen de inzichten met de samenleving’ (#wetenschapscommunicatie). Is dit de beste manier waarop kennis en maatschappij elkaar kunnen bedienen?

2 Opzet van het verslag

In dit verslag beschrijven we eerst de **aanleiding** voor het traject Democratisering Erfgoedonderzoek-Financiering, en de opdracht die NWO bij onze groep heeft neergelegd.

Daarna doen we verslag van onze **activiteiten**: wie, wat, waar en hoe. Maar liefst 120 personen hebben op verschillende momenten direct meegedacht in dit traject, en nog veel meer via indirecte communicatie; van Vlaardingen tot Groningen; via interviews, kenniskringen, workshops, werkbezoeken, co-creatie-sessies. We zoomen in op twee belangrijke werkwijzen, waarmee geëxperimenteerd is: (met excuses voor het Engels) trust-based funding en community of change.

Daarna presenteren we onze **bevindingen**, waarbij we ook reflecteren op de meerwaarde van het verkennende proces als geheel, en de dynamiek waarmee we invulling hebben gegeven aan de opdracht. Dit traject had niet de capaciteit voor een diepgaande wetenschappelijke analyse. Het is onze hoop dat ons verkennende onderzoek in de toekomst verder verdiept kan worden.

Dat is al een van de **aanbevelingen** die we uiteindelijk presenteren. De aanbevelingen - gericht op verschillende 'belanghouders' (stakeholders) - bieden haalbare acties, maar ook bredere ambities en dromen. Waar moeten we mee stoppen? Waarmee beginnen? We benoemen ook twee concrete **vervolgstappen** naar aanleiding van onze bevindingen.

Achterin zijn **referenties** en **bijlagen** te vinden.

Fotoportret uit project 'Bewoners van De Es'
Foto: Reyer Boxem

3 Aanleiding voor dit onderzoek

Het traject 'Democratisering Erfgoedonderzoek-Financiering' (hierna: DEF) kende verschillende aanleidingen, die vanuit verschillende gebieden werden ingegeven.

3.1 VERANDERWENSEN VANUIT HET ERFGOEDONDERZOEK

- In 2025-2026 werd, in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het **Netwerk Levend Erfgoed**, opgericht, met als opdracht om een beter afgestemde en versterkte uitvoeringsstructuur voor het erfgoedveld te ontwerpen, een structuur die gemeenschappen ondersteunt en kennisuitwisseling bevordert.¹ Het netwerk zoekt zo naar manieren om de samenwerking tussen gemeenschappen, vrijwilligersorganisaties en professionele partners te verbeteren, zodat iedereen die betrokken is bij levend erfgoed inclusief, ondersteunend, en actief van elkaar kan leren.
- De **NWA Route Levend Verleden** startte in 2025 een verkenning rondom de *gamechanger* "Burger als Expert",² om gelijkwaardigheid in de samenwerking tussen kennisinstellingen en gemeenschappen te bevorderen. Als bruggenbouwer tussen onderzoekers en maatschappelijke groepen zoekt de route naar vernieuwende vormen voor samenwerking tussen kennisinstellingen en erfgoedgemeenschappen.
- Het lectoraat Cultureel Erfgoed aan de **Reinwardt Academie** (Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten) lanceerde in 2024 een nieuw onderzoeksprogramma rondom de werking van maatschappelijk betrokken erfgoedwerk in diverse omgevingen.³ Daarbij is onderzoek voorzien over de behoeftes, werkwijze en kansen voor erfgoedonderzoek in/met/door/voor non-institutionele actoren.

¹ Levend Erfgoed. Een toekomstgerichte evaluatie van het immaterieel erfgoedbeleid (Cultural Motion, 2023)

² Een 'gamechanger' is een doorbraak die zowel op wetenschappelijk als maatschappelijk vlak bereikt kan worden. De agenda van de Route Levend Verleden is opgenomen in de Nationale Wetenschapsagenda. NWA Portfolio voor onderzoek 2023 en verder (Den Haag, 2023)

³ Dibbitts, H. Samenwerken in maatschappelijk geëngageerd erfgoedwerk. Onderzoeksprogramma van het lectoraat Cultureel Erfgoed 2024-2028. (Amsterdam, 2024)

Vanuit deze groepen werden begin 2025 twee verkenningen opgezet:

- De Reinwardt Academie organiseerde in mei 2025 een kenniskringbijeenkomst over "Democratisering van Erfgoedonderzoek". De bijeenkomst, die werd bijgewoond door 16 onderzoekers en docenten, maakte duidelijk dat het onderzoeks-financieringsstelsel een centraal probleem creëert, omdat nagenoeg alle onderzoeken zich richten op de kaders en eisen die daar gesteld worden. Verandering is nodig, was de conclusie.
- Het Netwerk Levend Erfgoed organiseerde in juni 2025, samen met de NWA Route Levend Verleden, een workshop in Groningen rond de vraag hoe democratisch erfgoedonderzoek is.⁴ In een 'World Café opstelling' werd door 35 experts uit wetenschap en praktijk gediscussieerd over verschillende probleempunten in het onderzoeks(financierings)stelsel, zoals 'vraagarticulatie', 'begroten', 'impact' en 'consortiumvorming'.

Aan de slag in Groningen, juni 2025
Foto: Jodie van 't Hoff

⁴ Verslag workshop "(Hoe) maken we erfgoedonderzoek democratischer?", Netwerk Levend Erfgoed. netwerklevenderfgoed.nl/workshop-26juni-groningen/ (geraadpleegd 18 september)

Over de NWA en de route Levend Verleden

De Nationale Wetenschapsagenda (NWA) is opgezet om wetenschappelijk onderzoek te financieren dat antwoord kan geven op vragen uit de maatschappij, en dat onderzoek uitvoert met de maatschappij samen. De agenda is in 2015 begonnen met de maatschappij te vragen welke urgente vragen onderzoek behoeven. De 12.000 vragen die binnenkwamen werden geclusterd tot 140. Om te werken aan deze clustervragen zijn toen 'routes' in het leven geroepen: grote netwerken waarin onderzoekers en maatschappelijke partners elkaar kunnen vinden om samen antwoorden te zoeken. In beleidstaal zou je kunnen zeggen dat het NWA een veelzijdig financieringsinstrument is dat ruimte biedt voor veel maatschappelijke deelname in wetenschap. Het is tegelijk ook een heel breed instrument, dat met 25 routes (van Preventieve geneeskunde tot Logistiek en mobiliteit) ook veel verschillende soorten maatschappelijke partners kent. Levend Verleden is een van die 25 routes.

De Route Levend Verleden brengt 'verledenonderzoekers', erfgoedexperts en burgers uit verschillende achtergronden samen om onderzoek te doen naar de werking van het verleden in het heden, met het oog op de toekomst. De 'portfolio' van de route omvat verschillende onderzoeksprojecten: soms hele grote projecten (Onderzoek door Routes in Consortia), die meerdere jaren duren en waarin tientallen instellingen samen onderzoek doen rond ingewikkelde vraagstukken, en soms kortere (Innovatieve Projecten), waarin iets nieuws geprobeerd kan worden binnen een kortere termijn. Ook worden er projecten gefinancierd waarin het communiceren van wetenschappelijk onderzoek naar de samenleving centraal staat (Wetenschapscommunicatie). Recent kwam daar nog een nieuw soort project bij waarin vragen van burgercollectieven door middel van burgerwetenschap (Citizen Science) behandeld kunnen worden.

Lees meer over de Nationale Wetenschapsagenda op nationalewetenschapsagenda.nl

3.2 ACHTERGROND BIJ DEZE VERANDERAGENDA

De hierboven genoemde veranderwensen en acties kwamen niet uit de lucht vallen. In het kader van de nieuwe subsidieregeling *Citizen Science* liep er in de periode september 2024-september 2025 al een onderzoek van Open Science NL, Citizen Science NL en NWO, uitgevoerd door Twynstra Gudde, over hoe onderzoeksfinanciering gelijkwaardiger zou kunnen worden uitgevoerd.⁵ Dit onderzoek adviseerde NWO (onder andere) om nieuwe regelingen te lanceren die meer ‘bottom-up’ werken, en te zoeken naar bredere mogelijkheden binnen de bestaande juridische kaders en subsidiekaders. De wens om beter te begrijpen hoe onderzoeksfinanciering gelijkwaardiger kon, leidde in augustus 2025 over een *kortlopende opdracht* vanuit NWO aan de NWA Route Levend Verleden.

Tegelijkertijd werden in het najaar van 2025 enkele andere relevante initiatieven ontwikkeld op het snijvlak van erfgoed, cultuur en onderzoek:

1. De studie *Onbetaalbaar. Investeren in erfgoedgemeenschappen* van de Nederlandse **UNESCO Commissie** bracht in kaart tegen welke problemen gemeenschappen aanlopen als het gaat om gezien en gefinancierd worden.⁶ De studie stelt vijf veranderrichtingen voor, waaronder financieren vanuit vertrouwen. Hoewel de richtingen werden uitgewerkt met tools voor financiers van de gemeenschappen, werd geen specifieke rol aangewezen voor onderzoeksfinancierders.
2. Het **Nationaal Adviespanel Erfgoedonderzoek**, voorgezeten door de Rijksdienst Cultureel Erfgoed bracht eind 2025, na een brede consultatie van hun zeer diverse achterban, een kennisagenda uit getiteld *Erfgoedonderzoek in Stroomversnelling*. In de agenda wordt, naast inhoudelijke themalijnen voor onderzoek, ook een stevig advies geformuleerd over het stimuleren van ‘samenwerking binnen de hele kennisketen’.⁷ Daar worden ook problemen met het onderzoeksfinancieringsstelsel benoemd.
3. Het onderzoeksverslag **Erfgoed Herzien. Perspectieven op ‘erfgoed’ vanuit kennis en ervaringen van postkoloniale groepen** heeft na een participatief onderzoek van twee jaar aangetoond dat er nog veel verandering nodig is om levende, procesmatige en gemeenschapsgerichte praktijken als volwaardige vormen van erfgoedzorg te erkennen.⁸ Dit vormt een wezenlijke uitdaging voor meer rigide financieringsstelsels. Daarbij vraagt het onderzoek ook om het “Erkennen dat ook onderzoek, registratie en interpretatie machtsvormen zijn — en deze processen transparant en inclusief inrichten.”

4. De pilot *Participatief en trust-based financiering* van het **Fonds Cultuurparticipatie**, waarbij vier erfgoedorganisaties elk €100.000 per jaar krijgen met minder regels, bracht nieuwe inzichten in de dynamieken rondom het anders omgaan met verantwoording en voorspelbaarheid.⁹ Het **Stimuleringsfonds Creatieve Industrie** bouwt ook hierop voort met het financieren op basis van vertrouwen.¹⁰
5. De *Community of Practice* ‘Democratisering van Cultuur’ van de **Boekmanstichting in samenwerking met Concrete Blossom**, heeft gezocht naar manieren om vanuit de ervaringen en behoeftes van cultuurpraktijken die niet passen in de traditionele ordening van ‘instellingen’ (als musea, archieven, bibliotheken, podia, gezelschappen, etc.) te leren hoe cultuur gedemocratiseerd kan worden.¹¹
6. Het omvangrijke onderzoek ‘Op zoek naar gelijkwaardigheid en herkenning’ dat door de **Boekmanstichting en de Universiteit Leiden** is verricht in opdracht van de beide eerder genoemde Fondsen en Regieorgaan SIA (dat praktijkgericht onderzoek aan hogescholen subsidieert) zocht naar inzicht in bestaande samenwerkingen op het snijvlak van wetenschap en onderwijs en de culturele en creatieve sector. Het bracht naar voren hoe belangrijk factoren als gemeenschappelijke taal en gedeeld eigenaarschap zijn.¹² De onder-

zoekers concludeerden dat veranderingen nodig zijn: eerlijkere financiering en beleidskaders, structurele infrastructuur voor kennisdeling, en gelijkwaardigheid in middelen, zeggenschap en erkenning.

7. Ook op congressen en wetenschapspodia wordt herhaaldelijk aandacht gevraagd voor een betere manier van gelijkwaardig samenwerken tussen wetenschap en samenleving, bijvoorbeeld door het **Nationaal Expertisecentrum Wetenschap en Samenleving (NEWS)**, of in ‘**A Caribbean Research Agenda**’, een nieuw onderzoeksprogramma dat door NWO collaboratief is opgesteld samen met diverse onderzoekers, organisaties en gemeenschapsleden vanuit Saba, Sint Eustatius, Sint Maarten, Aruba, Bonaire en Curaçao).¹³

Door al deze bewegingen is het eens te meer duidelijk geworden dat er iets moet veranderen aan de manier waarop onderzoeksfinanciering en wetenschap-maatschappij-onderzoek gefaciliteerd en georganiseerd worden. Die uitdaging werd opgepakt door NWO, die een zelfstandige opdracht opstelde voor de Nationale Wetenschapsagenda (NWA).

⁵ Pulskens, B., Cohen, J. B., & de Sterke, P. (2025). Recommendations for Citizen Science. Zenodo.

doi.org/10.5281/zenodo.17817531

⁶ Onbetaalbaar. Investeren in erfgoedgemeenschappen, (Nederlandse UNESCO Commissie, 2026)

⁷ Erfgoedonderzoek in stroomversnelling. Nationale Onderzoeksagenda 2026-2030 (Nationaal Adviespanel Erfgoedonderzoek), 88.

⁸ Elahi, J. (2025). Erfgoed Herzien: Perspectieven op ‘erfgoed’ vanuit kennis en ervaringen van postkoloniale groepen. Universiteit Utrecht.

⁹ Fonds voor Cultuurparticipatie, Pilot participatief en trust-based financieren, (2025),

www.cultuurparticipatie.nl/actueel/pilot-participatief-en-trust-based-financieren/ (geraadpleegd 18 september)

¹⁰ Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Onderzoek naar trust-based financieren van The Culture.

www.stimuleringsfonds.nl/en/news/onderzoek-naar-trust-based-financieren-van-the-culture (geraadpleegd 18 september)

¹¹ Boekman Stichting, Nieuwe Community of Practice,

www.boekman.nl/actualiteit/open-call-community-of-practice/ (geraadpleegd 18 september)

¹² Boekman Stichting, Op zoek naar gelijkwaardigheid en herkenning. Over de potentie van samenwerkingen op het snijvlak van onderzoek en creatieve praktijk (2026)

¹³ A Caribbean Research Agenda (ACRA, 2026) nwo.nl/onderzoeksprogrammas/caribisch-onderzoek-een-multidisciplinaire-benadering/a-caribbean-research-agenda-acra (geraadpleegd 18 september)

3.3 OPDRACHTSTELLING EN PROJECTOPZET

Eind 2025 werd door NWO de opdracht verleend aan de NWA Route Levend Verleden om democratisering van onderzoek te onderzoeken in samenwerking met maatschappelijke partijen. De vragen die daarbij centraal werden gesteld zijn:

- **Hoe** kunnen we onderzoek verder democratiseren, eerlijker en toegankelijker maken?
- **Wat** zijn de barrières die een meer inclusieve en productieve samenwerking tussen wetenschap en samenleving in de weg staan?
- **Welke** financieringsmodellen zouden een meer democratische onderzoekspraktijk kunnen ondersteunen?

Hoewel de opdracht aan Levend Verleden werd gegeven was het de nadrukkelijke intentie van NWO om via deze proefboring breed inzicht te krijgen voor de hele NWA-agenda.

Het onderzoek werd door NWA route Levend Verleden (coördinator Jonathan Even Zohar) opgezet in samenwerking met de Reinwardt Academie (coördinator Linn Borghuis), en het Netwerk Levend Erfgoed - tevens mede-financier (coördinator Asmara Pelupessy). De projectleiding lag in handen bij het routemanagement van de NWA Route Levend Verleden, met de stuurgroep van de route als klankbordgroep (coördinator Karen Hollewand). Het project werd mede gefaciliteerd door het KNAW Humanities Cluster (coördinator Inger Leemans, boegbeeld Route Levend Verleden).

Het projectbudget dat ingezet kon worden in trust-based financiering bedroeg 40.000 euro.

4 Activiteiten

Om invulling aan de opdracht te geven werden de volgende activiteiten opgezet: consultatie, open gesprekken, werving en voorbereiding, startbijeenkomst, experimenteer- en leerperiode, werkplaats, opstellen van het advies.

4.1 CONSULTATIE

Het project startte met een open(bare) oproep aan de netwerken van de participerende partijen: wie wil meedenken over hoe we de opdracht het beste kunnen uitvoeren. Wat voor soort activiteiten moeten we hiervoor inrichten?

4.2 OPEN GESPREKKEN

In december 2025 werden twee online raadplegingen 'café's' georganiseerd, - een overdag en de andere in de avonden om een zo divers mogelijke deelname te bevorderen. In totaal deden 52 mensen mee, bestaande uit onderzoekers werkzaam aan kennisinstellingen, erfgoedinstellingen, onafhankelijke onderzoekers, burgercollectieven en lokale erfgoedinitiatieven en -gemeenschappen. De bevindingen uit het voortraject werden vooraf gedeeld in een open document, met daarin drie denkrichtingen en prikkelende vragen om de financiering van erfgoedonderzoek eerlijker en gelijkwaardiger te maken.

Vraagarticulatie

Hoe (en wanneer) bepalen we samen wat onderzocht wordt en voor wie dat gedaan wordt?

- **Wat als** een vraag vanuit maatschappij komt en onderzoekers dan samen met maatschappelijke partners eraan werken: wat voor soort samenwerkingsverbanden zijn daarvoor nodig?
- **Wat als** we een lopend onderzoek tijdelijk op 'time-out' zouden kunnen zetten, om na te gaan of het ingezette pad nog altijd aansluit bij echte vraag/verwachting in de samenleving: hoe zou zo iets werken?

Begroting

Hoe gaan we zorgvuldig, open en eerlijk om met geld en tijd?

- **Wat als** je geld direct zou kunnen besteden aan doorlopende erfgoedactiviteiten: hoe sluit je dit dan goed aan op onderzoek? Hoe zouden we dit kunnen testen?
- **Wat als** je voorafgaand aan een project al financiering zou ontvangen, terwijl de plannen nog ontworpen moeten worden: hoe noem je dit? Wat zou je dan wel al vast hebben willen leggen? Wat voor bewijs is dan belangrijk?

Samenwerking

Hoe houden we relaties gezond, gelijkwaardig en duurzaam?

- **Wat als** je geld zou kunnen aanvragen samenwerkingen langdurig te versterken: welke issues komen daarbij kijken?
- **Wat als** we de samenwerking tussen gemeenschappen en instellingen (bijvoorbeeld rond het jargon of toegankelijkheid) zouden willen verbeteren: wat moeten we dan praktisch aanpakken?

Deze vragen zetten aan tot een goede, open uitwisseling. Voor een groot deel werden ook perspectieven uitgewisseld over wat er op dit moment mis gaat met onderzoeksfinanciering als kennisinstellingen en gemeenschappen samenwerken. De deelnemers gaven ons ook belangrijk en concrete adviezen voor de inrichting van het experiment:

- Maak het proces belangrijker dan het resultaat, want daar leer je veel meer in dan in het opleveren van een resultaat;
- Denk ook na hoe je relaties beter kunt laten zien als 'het resultaat';
- Zet in op bestaande samenwerkingen ('iets dat al bestaat'), want er gaat te veel aandacht (en tijd, en geld) naar 'subsidie-daten' (nieuwe samenwerkingen) en nieuwe producten;
- Heb oog voor, investeer in, de bruggenbouwers (tussen gemeenschappen, en tussen 'werelden');
- Spreek open over geld, benoem (soms pijnlijke) verschillen tussen wat een hoeveelheid geld betekent voor verschillende partijen, bijvoorbeeld binnen en buiten de instellingen, of tussen Europees en Caribisch Nederland;
- Houd de voorwaarden waarin mensen mee kunnen doen breed (sluit zo min mogelijk mensen uit), toegankelijk (gebruik zo min mogelijk jargon) en verbindend (geen kille toon, laat je enthousiasme zien);
- Breng mensen samen, bijvoorbeeld als een 'community of practice', en laat deze groep de middelen samen verdelen;
- Hack het systeem, laat je niet begrenzen door voorspelbare verwachtingen;
- Laat onderzoek organisch verlopen, maak bewust ruimte voor 'snowballing'

De beide online café's vormden een cruciale stap om ervoor te zorgen dat het te ontwerpen experiment rechtstreeks aan zou sluiten bij de levende ervaringen en behoeftes.

Startbijeenkomst in Utrecht, maart 2026
Foto: Nike Liscaljet

4.3 WERVING

De online-café's vormden een belangrijke stap in het aansluiten van het advies bij levende ervaringen en behoeftes. Op basis van de resultaten ontwierp het team een experimenteel onderzoekstraject. Stap 1 was een open oproep, in januari-februari 2026 verspreid onder alle betrokkenen in het voortraject en gepubliceerd via de alle kanalen van de betrokken partners (ca 1500 ontvangers).

De oproep vroeg: *Werk je samen aan erfgoedonderzoek, als kennisinstelling én als erfgoedinitiatief of maatschappelijke organisatie, en voelt die samenwerking soms ongelijk door het huidige financieringssysteem?*

De call nodigde samenwerkingen uit 'die open staan om samen met elkaar, en met andere samenwerkingen, te onderzoeken hoe het anders kan', startend met een startbijeenkomst op 13 maart 2026.

In de periode 21 januari - 20 februari meldden 12 samenwerkingen zich.¹⁴ De aanmeldingen boden ons al inzicht in de ervaren problematiek van de samenwerkingen, zodat we bij de voorbereidingen van de startbijeenkomst daarop konden inspelen.

4.4 STARTBIJEENKOMST

Op 13 maart 2026 kwamen bij RAUM in Utrecht de twaalf samenwerkingsgroepen bijeen voor de start van het traject.¹⁵

Een belangrijke onderliggende vraag was: hoe gaan we het geld voor DEF verdelen over deze groepen? Op voorstel van dagvoorzitter Manu van Kersbergen werd gekozen om de werkvorm van de dag samen te laten vallen met deze vraag: Alle samenwerkingsgroepen kregen bij aanvang een fictief bedrag (eerlijk verdeeld over alle partijen), zodat de dag in het teken stond van samenwerking, en trust-based financiering (zonder rapportagedruk). Zo kon iedereen vanuit een gelijke(re) positie meedoen. Dat vroeg ook iets van de organisatie: ruimte geven aan elkaar om het eigen experiment vorm te kunnen geven, en de controle voor een deel durven loslaten.

De ochtend was gericht op kennismaking: ter introductie, maar ook als een eerste stap naar een *Community of Change*. In kleine groepen leerden deelnemers elkaar en hun samenwerkingsvormen beter kennen. Ze werkten rond vragen zoals: Waar ben je trots op? Wat geeft energie? Wat schuurt? Deelnemers spraken vaak spontaan hun waardering uit voor elkaars samenwerkingspartners (iets dat in onderzoeksprocessen nu juist te weinig wordt gedaan): "Ik heb veel van jou geleerd"; "Jij stelt altijd de moeilijke vragen; dat vind ik niet altijd makkelijk, maar wel heel waardevol". Opvallend was dat er weinig werd gesproken over resultaten van samenwerking, maar juist over vertrouwen, veiligheid en vriendschap: essentiële elementen, die meestal weinig plek krijgen in financieringsaanvragen.

In de gesprekken kwamen een aantal herkenbare uitdagingen naar voren. Zoals: een goede samenwerking kost tijd, maar projecten lopen meestal helaas maar kort. Ook bleek het niet vanzelfsprekend wie de onderzoeksvraag bepaalt. Veel kennis zit bij makers, pioniers en 'probleemhouders'. Toch wordt die kennis niet altijd serieus genomen door de onderzoekers en financieringsorganisaties. Veel financieringsstructuren zijn nu eenmaal ingericht op wetenschappelijke kennis, terwijl maatschappelijke organisaties en gemeenschappen een steeds grotere rol spelen in kennisontwikkeling. Projecten, disciplines, netwerken en stichtingen: onze samenleving zit vol kennis over hoe we werken, informatie delen en omgaan met uitdagingen. Toch werken we nog vaak langs elkaar heen en blijven we in onze eigen bubbels. Tijdens de bijeenkomst vonden bijvoorbeeld groepen uit Groningen elkaar die tot dan toe langs elkaar heen hadden gewerkt.

De dag maakte duidelijk dat veel samenwerkingen met vergelijkbare vragen worstelen en tegen dezelfde obstakels aanlopen, en dat er veel van elkaar geleerd kan worden. Of het nu gaat om hiphop-erfgoed, museumeducatie voor jongeren, of toegang voor gemarginaliseerde groepen: bij verschillende groepen bestaan waardevolle inzichten. Hoewel initiatieven vaak ieder hun eigen weg volgen, ontstonden er al tijdens de dag contouren van nieuwe allianties.

De deelnemers van deze dag werken onder allerlei labels: burgerwetenschappen, erfgoedgemeenschappen, erfgoedinitiatieven, kennisinstellingen, erfgoedinstellingen, collectieven en meer. Onder al die labels draait het echter om hetzelfde: samenwerken. Door daarop te focussen, kun je projecten beter verbinden met de leefwereld van mensen. Dat roept ook een belangrijke vraag op: hoe vertalen we die rijkdom naar beleid en financiering?

De deelnemers geven aan dat het belangrijk is om financieringsvormen te ontwerpen die ruimte bieden voor procesgericht en experimenteel erfgoedonderzoek, waarbij samenwerking organisch kan ontstaan en ontwikkelen. Er wordt bijvoorbeeld onderstreept dat het goed zou zijn om de eerste verkenningssfasen van een samenwerking te financieren en ook hoe belangrijk het is om de tijd te kunnen nemen, met oog en ruimte voor onverwachte gebeurtenissen en nieuwe ideeën in de loop van een project.

¹⁴ Enkele additionele aanmeldingen moesten we helaas afwijzen omdat ze niet goed bij de opzet van het experiment pasten, bijvoorbeeld een recent afgestudeerde erfgoedprofessional die interesse had, maar geen deel uitmaakte van een bestaande samenwerking, of een internationaal erfgoedproject.

¹⁵ Netwerk Levend Erfgoed. Samen weken we aan eerlijkere financiering voor erfgoedonderzoek (25 maart 2026), netwerklevenderfgoed.nl/samen-werken-we-aan-een-eerlijkere-financiering-voor-erfgoedonderzoek/ (geraadpleegd 18 september 2026)

¹⁶ Hollewand, K., NWA Route Levend Verleden, Samen tot tien tellen. Verslag van de eerste bijeenkomst van de Community of Change aan het Democratiseren van Erfgoedonderzoek-project. (2026), nwa-levendverleden.nl/index.php/2026/04/13/samen-tot-tien-tellen/ (geraadpleegd 18 september 2026)

4.5 EXPERIMENTEER- EN LEERPERIODE

Na de startbijeenkomst werken de samenwerkingen aan hun eigen experimenten:

We vroegen aan alle samenwerkingen om kort aan te geven wat ze (ongeveer) dachten te gaan doen: niet omdat we de activiteiten wilden monitoren, toetsen of controleren, maar om deze te kunnen ondersteunen waar mogelijk, en om samen, en onderling, te leren van hun keuzes en werkwijzen.

De experimenten die zijn aangegaan liepen sterk uiteen:

- Het maken van ruimte voor een grondige evaluatie tussen alle betrokkenen om beter te kunnen werken richting een (Archival Textures)
- Het investeren in pre-productie voor een participatieve visueel erfgoedonderzoek project met diverse gemeenschappen (Leiden University Centre for the Arts in Society (Gerlov van Engelenhoven), YZSTRA (erfgoed en cultuurmaker Yanise Zijlstra), Stichting Topaze Den Haag, Stichting West Den Haag, Sebastian Koudijzer (filmmaker))
- Het organiseren van een community archiving bijeenkomst in de Hip Hop gemeenschap (Sherlock Telgt (Culture Capsule) en Roderik Schouten (Dutch Hip Hop Archives))
- Het verkennen van gelijkwaardige samenwerking tussen een buurt initiatief en een stadsarchief (Stichting Wijk de Wereld, Gronings Archief)
Het organiseren van een onderzoeksbijeenkomst met gemeenschappen omtrent innovatieve storytelling methode Living Archive (Goethe Instituut Amsterdam, Living Archive, Seven Hills Foundation)
- Het bijeenbrengen van een brede gemeenschap om op een andere manier een onderzoekspublicatie vanuit een gemeenschap zelf mogelijk te maken (Dikke Trui Onderzoeksteam: Michiel Teeuw, Hannelief Schipper, Jetske Kolaczek, Iris Rijnsewijn, Manon Wiersema, Ilse Engels en Fiona van den Bergh)
- Het verkennen van nieuwe contacten in de erfgoedonderzoekswereld met het oog op het inclusiever maken hiervan voor de dovengemeenschappen (Steven Spannenburg, NDA, CED, Dovenschap en het Netwerk Nederlandse Gebarentaal)
- Het organiseren van een serie gesprekken over hoe museumeducatie en docentenopleiding beter kunnen samenwerken met elkaar en met gemeenschappen (Tim Huijgen (Rijksuniversiteit Groningen), Albert Logtenberg (Universiteit van Leiden), Geerte Savenije (Universiteit van Amsterdam), Koos Sikkema (Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen), Michèle Corbier-Kind (Museum aan de A), Timo Epping (Rijksmuseum van Oudheden), Jude Finies (Terramar Museum, Bonaire))
- Het onderzoeken in en/met gemeenschappen vanuit de ABCSSS eilanden over de drempels en kansen voor culturele subsidies en daar een publicatie (zine) van maken (Counter/Narratives)
- Het onderzoeken van andere vormen van gemeenschaps-gedreven vraagarticulatie met inheemse kennis en erfgoedparticipatieve werkwijze (Renzo Duin [AMIK], Saxion Hogeschool Deventer (Peter Jongste) ; Erfgoedhuis Zuid-Holland (Marloes Wellenberg en Nick Warmerdam))
- Het organiseren van vooronderzoek voor een tentoonstelling omtrent mode en betekenis (Coöperatie The How's:: Jolanda Branderhorst (byBranderhorst - bybranderhorst.com), Ellen Haeser (Studio Haeser - studiohaeser.com) en Ria van Oosterhout (Ria van Oosterhout Management & Advies - www.rvo-b.nl)).

Let op: deze experimenten zijn geen projecten met een begin- en einddatum, maar mogelijkheden voor samenwerkingen geweest om op een andere manier te werk te gaan in hun onderzoeken. Hierom is het hier ook minder van belang welke resultaten er precies bereikt zijn. Sommige experimenten hebben de middelen juist gespaard om deze later in te zetten ten behoeve van de samenwerking en toekomstig onderzoek.

Ook organiseerden we een informele Signal groep voor blijvende uitwisseling, organiseerden we twee open inloop online 'check-in' momenten en onderhield met name Reinwardt onderzoeker Asmara Pelupessy direct contact over het doen, handelen en laten van de samenwerkingen in deze periode.

In bijlage 2 presenteren de diverse experimenten zich met beelden, citaten en indrukken. Allemaal op hun eigen gekozen manier.

“Wanneer mensen samen hun verhalen vertellen en verbeelden, ontstaat er ruimte voor ontmoeting, begrip en samenleven.”

uit het experiment “Staat van de Straat”

“Ik voel me gehoord en verbonden. Niet iedereen heeft het geduld die jullie hebben. Kom, altijd komt.”

- Tante Fatma, uit het experiment “Living Archive”

“Erfgoedonderwijs draait niet uitsluitend om het overdragen van historische feiten, maar ook om het onderzoeken van perspectieven, interpretaties en betekenissen.”

uit het experiment “Erfgoed in Verbinding”

“Zon rituele manier van verbinden. Elkaar horen en verbonden raken door de verhalen van anderen, die ineens van mij werden.”

- Jennifer Athanasiou-Prins, uit het experiment “Living Archive”

“De wijk is een open museum. Met De Wijk De Wereld stellen we samen met bewoners de verhalen van de wijk tentoon.”

uit het experiment “Staat van de Straat”

4.6 WERKPLAATS (SLOTBIJEENKOMST)

Tijdens de slotbijeenkomst op 25 juni bij Museum Vlaardingen blikten deelnemers terug op hun ervaringen én verkenden ze samen onder leiding van Manu van Kersbergen welke lessen zij willen meegeven aan de toekomst van onderzoeksfinanciering.

De bijeenkomst had geen openbaar karakter, maar bracht de twaalf samenwerkingen samen met vertegenwoordigers vanuit diverse belanghouders (stakeholders) uit de wereld van onderzoeksfinanciering, waaronder de Nationale Wetenschapsagenda, Open Science NL, Regieorgaan SIA, Mondriaan Fonds, en het Nationaal Expertisecentrum Wetenschap en Samenleving en het Ministerie van OCW.

Vooraf bestonden er ook verschillende verwachtingen ten aanzien van deze bijeenkomst: Moesten de samenwerkingen hun activiteiten presenteren, of zelfs pitchen? Nee: de focus lag echt op de reflectie op de effecten van het anders financieren.

De voorlopige inzichten, verzameld in diverse tussentijdse gesprekken en interviews, vanuit de experimenteer- en leerperiode werden als een open onderzoekswerkplaats besproken, bijvoorbeeld aan de hand van citaten uit de interviews. Door met 'ruwe' onderzoeksdata te werken dat door de verschillende experimenten zelf was geuit, was het voor ons mogelijk om verschillende stemmen met elkaar in verband te brengen.

Er werd niet alleen teruggekeken, maar ook vooruit, door te bespreken hoe het opgebouwde netwerk geborgd kon worden in de doorontwikkeling van het Netwerk Levend Erfgoed, welke kaders de NWA Route Levend Verleden vanuit dit experiment kan meenemen naar de NWA Innovatieve Project subsidieregeling in 2027 en - bovenal - welke adviezen er aan de opdrachtgever (NWO) geboden kunnen worden.

4.7 SAMENSTELLING ADVIES

In de periode augustus-september is dit advies samengesteld, met extra veel nadruk op reflectie op het proces als geheel. Hierbij hebben zowel de twaalf samenwerkingen die hebben deelgenomen aan het experiment een adviserende rol als co-auteurs gespeeld. We hopen dat het advies zelf ook weer zal leiden tot nieuwe discussies en handelingen.

Beeld uit het project "Staat van de Straat"
Foto: Reyer Boxem

5 Bevindingen

De opdracht vroeg ons om “nieuwe mogelijkheden voor meer inclusieve en productieve samenwerking tussen wetenschap en samenleving” in kaart te brengen en “succesfactoren en barrières van voorbeelden van deze mogelijkheden” te benoemen.

In dit deel van het advies delen organiseren we onze bevindingen langs vier lijnen:

1. perspectieven op onderzoeksfinanciering
2. de effecten van ‘trust-based funding’
3. de effecten van ‘community of change’
4. de bredere betekenis van erfgoedonderzoek

5.1 PERSPECTIEVEN OP ONDERZOEKSFINANCIERING

De observaties en gesprekken in voorbereiding op, tijdens en na de experimenteer- en leerperiode brachten vier onderwerpen naar voren: **toegankelijkheid, budget, samenwerking en resultaten.**

We vatten de bevindingen puntsgewijs samen en delen bij elk van deze onderwerpen een aantal citaten ter illustratie.

Toegankelijkheid

- Het is een uitdaging voor gemeenschapsorganisaties en kleine organisaties om op gelijke voet op te treden als de hoofdaanvrager;
- Er bestaan zorgen vanuit cultuurmakers en erfgoedbeoefenaars zonder specifieke diploma's dat zij worden uitgesloten van academische wetenschappelijke financiering, waarmee niet-academische kennis buiten wordt gesloten;
- Vanuit de noordelijke provincies is opgemerkt dat bijeenkomsten voor onderzoeksfinitanciering vaak in de Randstad worden georganiseerd, wat de regionale toegankelijkheid en deelname kan beperken;
- Er is behoefte aan meer leergemeenschappen waarin theorie en praktijk op gelijkwaardige basis samenwerken.

*“Als niet-wetenschapper is de toegang behoorlijk lastig, soms via een omweg. Dit levert vertekende onderzoeksresultaten op. De mensen die kennis hebben van de cultuur, zijn de mensen *binnen* die cultuur. Dat zijn niet altijd wetenschappers. Als je het hebt over de eerste generatie, maar ook over niet-commerciële initiatieven of grassroots-bewegingen: de meeste mensen zouden hen niet als onderzoekers bestempelen.”*

“Ik probeer het eigenlijk niet eens, omdat ik het gevoel heb dat mijn manier van onderzoeken niet past bij academische financiering. Je weet immers niet waar je uitkomt of wat je zult vinden. Ik doe niet altijd onderzoek op een doelgerichte manier. En meestal ziet het er niet echt uit als onderzoek. Het kan een gesprek bij een kampvuur in een bezet bos zijn; daar doe je nieuwe verhalen op.”

“Het voelt op de een of andere manier erg ontoegankelijk, of als iets dat 'niet voor ons' is. Ik zou al niet voldoen aan de eisen om als academicus te worden beschouwd. Terwijl het werk dat wij doen ook relevant is voor academische kringen. Niet uitsluitend, maar wel degelijk ook. Ik begrijp best dat deze onderzoeksfondsen niet zomaar voor iedereen open kunnen staan. Maar hoe kunnen ze toegankelijker worden voor interdisciplinaire benaderingen? Door niet alleen naar academische diploma's te kijken, maar ook naar de werkpraktijken en het werk dat al is verzet.”

“Volgens mij is er sprake van een psychologische afstand tussen de aanvrager en de subsidieverstrekker. Voor mij voelt NWO nog steeds als een onbeweeglijke, logge instantie. Ik kan er niet echt een gezicht bij plaatsen.”

Budget

- Er zou meer geld rechtstreeks naar culturele makers, erfgoed-beoefenaars en -gemeenschappen moeten gaan, in plaats van alles via de onderzoeker aan de kennisinstelling te laten lopen;
- Bij door NWO gefinancierde academische projecten ontbreekt het vaak aan structurele/operationele financiële steun voor contactmomenten met de gemeenschap, of aan evaluatie. De budgetmodules zijn namelijk sterk gericht op ofwel onderzoekstijd, ofwel maatschappelijke output;
- In het specifieke geval van erfgoedonderzoek gericht op de ABCSSS-eilanden wordt vaak in relatie tot grotere reiskosten het frame gelegd dat het een extraatje of luxe is, maar het is een vereiste.

“Het hele systeem voor onderzoeksfinanciering is ingericht op promovendi, postdocs en fte's. Misschien wil je een maatschappelijke organisatie betrekken die de onderzoeksfinanciering bijvoorbeeld nodig heeft om het veld in te gaan en het project uit te voeren. Maar dat past niet in de voorgeschreven spreadsheets. Voor universiteiten is het makkelijker, omdat zij de kostenoverzichten voor een postdoc of promovendus al hebben. Maar als je financiering nodig hebt om projecten in het veld uit te voeren – met vervoer, dagvergoedingen, catering... Het kan wel, maar sommige calls zijn te rigide en niet bereid om dit mogelijk te maken. Vrijwilligersorganisaties – de maatschappelijke organisaties zelf – kosten doorgaans geen geld op de manier waarop NWO of NWA dat doorgaans bekijkt. Dus ook al staat NWO open voor het verbreden van onderzoek – zoals bij NWA en ORC's – en is de juiste mentaliteit er wel, de spreadsheets faciliteren deze samenwerking niet.”

“Het enige dat vanuit het hbo van mij wordt gevraagd, is de inzet van studenten die gratis aan het project meedoen. Al het geld gaat naar promovendi en postdocs. Ik begrijp dat niet. Er wordt geen rekening gehouden met hbo-studenten en het centraal stellen van het leerproces. Alsof onze studenten gratis zijn.”

“Ik worstel een beetje met het idee van gemeenschapsgericht onderzoek. Een promovendus krijgt salaris uit het projectbudget en interviewt mensen, waarbij veel gebruik wordt gemaakt van inzichten uit de gemeenschap. Voor de geïnterviewden is dat onbetaald werk. Ik vraag me af hoe de vergoeding eerlijker zou kunnen. Ik weet dat de meningen uiteenlopen over de wetenschappelijke integriteit van het betalen van geïnterviewden. Maar als het gaat om het eerlijker maken van gemeenschapsgericht onderzoek, is dit een belangrijke vraag.”

Samenwerking

- Bij financiering wordt onvoldoende rekening gehouden met de mogelijkheid dat een project aansluit bij iets dat al bestaat. Het is niet logisch om telkens opnieuw het wiel uit te vinden als je maatschappelijke impact wilt bereiken; vaak is er al veel waarop kan worden voortgebouwd;
- Financiering is te sterk gericht op vernieuwende outputs, waardoor het ondersteunen van inspanningen die gericht zijn op het opbouwen van relaties en vertrouwen minder aandacht krijgen;
- Het opbouwen van duurzame relaties – relationeel kapitaal – vergt een investering die niet eenmalig, of projectmatig is;
- Er is breed kritiek op onderzoek waarbij kennis wordt onttrokken aan praktijk-professionals zonder dat daar waarde op de lange termijn of een vervolg tegenover staat;
- Het aanbieden van vergoedingen voor mensen uit de gemeenschap die kennis bijdragen wordt te sporadisch gedaan;
- Samenwerkingen zijn nog te vaak oppervlakkig: instellingen verdelen het geld onderling in plaats van hun processen te integreren;
- Er zou tijdens projecten vaker uitwisseling moeten plaatsvinden tussen projectpartners (zoals via check-ins en feedbacksessies), en er moet ruimte zijn voor die flexibiliteit;
- Bij de evaluatie door het NKO (Nationaal Kennisinstituut Onderwijs) wordt te weinig gewicht toegekend aan co-investeringen door scholen, gezien de moeite die het kost om formele toezeggingen en handtekeningen van scholen te verkrijgen.

“De onderzoeksvraag en de aanpak komen vaak alleen van de onderzoeker en niet van mij, mijn team of de gemeenschap. De onderzoeker komt met een eigen methode. Soms denk ik: waarom benaderen jullie kunst en cultuur niet als een middel of instrument voor wat jullie doen? Kom eens naar ons toe en vraag: wat zouden jullie willen onderzoeken of wat hebben jullie nodig?”

“De NWA-consortia zijn sterk gericht op de inhoud. Het onderwijs is er wel bij betrokken, maar het wordt altijd gezien als een zijspoor of gericht op maatschappelijke impact. Ook leraren, lerarenopleiders en onderwijsonderzoekers kunnen heel goed meedenken over de conceptualisering.”

“Wat je normaal gesproken ziet, is dat het geld over de instellingen wordt verdeeld; ze doen iets heel moois, er komt een symposium en elke instelling vertelt wat ze met hun deel van het geld hebben gedaan. Maar de samenwerking zelf beperkt zich dan eigenlijk tot het kijken naar de eindresultaten, in plaats van dat er gedurende het hele proces wordt samengewerkt.”

Resultaten

- De beoordeling en evaluatie van resultaten en risico's door financiers sluiten niet goed aan op daadwerkelijke processen van participatief onderzoek en betrokkenheid van de gemeenschap;
- Open data en kennisproductie op basis van 'commons' (gemeenschappelijk goed) worden nog onvoldoende erkend als volwaardige onderzoeksresultaten;
- Financiering moet meer flexibiliteit bieden om mogelijke vervolgstappen te plannen nadat het eindproduct is opgeleverd;
- Er zijn te veel kostbare projecten die slechts resulteren in statische, ontoegankelijke rapporten.

“Hopelijk kunnen we, ook binnen dit experiment of deze casestudy, aantonen dat het mogelijk is om resultaten te boeken. We zullen resultaten hebben, maar die hebben eerder betrekking op de manier waarop we de gemeenschap betrekken dan op specifieke, voorspelbare uitkomsten.”

“Als je echt een voorstel indient voor een proces dat volledig 'bottom-up' en co-creatief is, krijg je vaak te horen: "O, dat brengt te veel risico met zich mee." Financiers geven de voorkeur aan projecten waarvan de uitkomsten min of meer al vaststaan. Als je mensen echt wilt vertrouwen, moet je ook ruimte bieden voor experimenten en voor het proces zelf, in plaats van je alleen te richten op het specifieke eindresultaat.”

“Het onderzoek zelf glipt al snel uit je handen. Daarna hoor je er niets meer over, of het belandt in een boekje. Dat gebeurt zelfs bij zeer grote projecten met veel partners en bijdragen. Maar er is geen geld voor een vervolg. Wat doen we dan eigenlijk? Zouden we bij onderzoek niet meer naar de lange termijn moeten kijken?”

“Terugkijkend op een groot gesubsidieerd onderzoeksproject waaraan ik heb deelgenomen, vroeg ik me af: wat gebeurt er nu mee? Als praktijkbeoefenaar vind ik het jammer dat er nu een prachtig, wetenschappelijk boek ligt – alles erop en eraan, een topprestatie. Maar wat wordt ermee gedaan? Je zet geen punt achter een project.”

5.2 TRUST-BASED FUNDING

Een belangrijk experiment in de invulling van deze opdracht was het 'trust-based funding'. Elke samenwerking ontving €3333 (ex BTW) ten behoeve van het experiment. Hier hoefde niet vooraf een plan voor te worden ingediend en er hoefde geen rapportage over verricht te worden. Alleen deelname aan een interview, andere reflectieve vormen en de slotbijeenkomst was verplicht.

Welke bevindingen kunnen we eraan ontlelen?

Vanuit de ontvangers:

- De financiële flexibiliteit verminderde de zorgen over strikte afwijkingen van het budget of de beoogde resultaten. Het zelfvertrouwen bij gemeenschap nam toe om 'als gelijke' aan tafel te zitten bij instellingen, met wat geld al op zak;
- Het werkte als een 'dieselmotor': het hield lopende projecten draaiende in plaats van dat er nieuwe moesten worden gestart;
- Het maakte hierdoor cruciale activiteiten mogelijk die bij projectvoorstellen minder aandacht krijgen, zoals de mogelijkheid om de reikwijdte en de output van projecten uit te breiden, om een variatie op een bepaalde methode te testen, het besteden van betaalde tijd aan onderzoek, en reflectie op en evaluatie van structurele obstakels en interne werkwijzen, in plaats van alleen maar te focussen op de projectuitvoering;
- Het gevoel van verantwoordelijkheid nam bij de uitvoerders van de experimenten toe, en dat straalde ook af op diverse deelnemers (burgers, studenten). Vrijere zeggenschap over de middelen en een afnemende verantwoordingsverplichting werkten dit in de hand;
- In het geval van educatie ondersteunde deze benadering onderzoek naar onderwijsprocessen, in plaats van enkel naar het ontwerp van lesplannen.

Vanuit de organisatoren:

- Het verlegde de druk van selectieprocedures naar open communicatie;
- Het bleek nog niet zo eenvoudig om het geld snel uit te keren (in verband met interne procedures bij de opdrachtnemers), waardoor een vertraagde uitbetaling kleine stichtingen dwong om activiteiten voor te financieren

Financiering – zelfs kleine subsidies – roept bij ons altijd veel spanning op. Hoe mogen we dit geld besteden? Is er flexibiliteit? Is er openheid? Financiering is namelijk vaak gekoppeld aan een specifiek project; je mag niet afwijken van het ingediende projectplan of van het doel waarvoor je het budget zou inzetten. En dan krijg je binnen deze 'Community of Change' juist zoveel vrijheid en openheid. Ik vond dat best spannend: 'Weten we zeker dat we het geld gewoon mogen uitgeven aan wat wij willen?'

We werken momenteel in een nogal onzekere omgeving. We moeten het geld echt bij elkaar schrapen met freelancewerk om de maand door te komen. Het is interessant om te zien dat samenkomen in dit project geweldig is, maar dat ook de microgrant een fantastisch onderdeel vormt. Ik merk bij mezelf dat ik me al snel een bedrieger voel; ik heb de neiging om extra hard mijn best te doen vanwege dat geld.

Het was heel bijzonder om daadwerkelijk toestemming te krijgen het geld te gebruiken voor iets dat voor ons betekenisvol is. Om een vergoeding te krijgen voor de gesprekken en de reflectie, zaken die vaak worden ingekort ten gunste van de projectuitvoering.

Het budget heeft ons enorm geholpen bij het vooronderzoek voor ons evenement. Hierdoor konden we experimenteren met een verkorte versie van onze methode, in plaats van dat we deze opnieuw moesten valideren. Ook konden we de selectie van kunstenaars diverser maken: we begonnen met drie kunstenaars, maar konden er nog twee aan toevoegen. We konden ook een product in de vorm van een manifest creëren; dat hadden we nog niet eerder gedaan.

Dankzij deze steun kon ik iets nieuws proberen. Normaal gesproken houd ik me alleen bezig met de gemeenschap en onze gezamenlijke output. Nu dacht ik: ik kan ook iets voor de gemeente betekenen. De gemeente is een samenwerkingspartner die ons simpelweg geld verstrekt – wat natuurlijk geweldig is. Maar op deze manier kon ik laten zien dat wij ook iets kunnen terugdoen. We kunnen iets creëren en vertalen dat voor hen van waarde is: een podcast.

Als dit project was ingediend op basis van de klassieke criteria voor fondsenwerving, zou het zijn afgewezen. We konden de uitkomst immers niet voorspellen. We weten nog steeds niet wat het eindresultaat zal zijn en of het wel bevredigend genoeg zal uitpakken.

5.3 COMMUNITY OF CHANGE

Er is in het subsidielandschap steeds meer aandacht voor de rol van de 'change agent', gericht op het bouwen van bruggen en bewerkstelligen van maatschappelijke impact en doorwerking. In dit traject experimenteerden we met de vorming van een 'community of change'. Deze kunnen we omschrijven als een interdisciplinaire, transdisciplinaire en kennisketen-brede (tijdelijke) leer- en experimenteer-gemeenschap. In ons experiment ging het om samenwerkingen die actief zijn in erfgoedonderzoek.

Binnen deze community onderzoeken we samen:

- hoe rollen en verantwoordelijkheden anders verdeeld kunnen worden;
- hoe besluitvorming gelijkwaardiger kan;
- hoe maatschappelijke kennis en academische kennis elkaar echt kunnen versterken;
- hoe financiering meer vertrouwen en ruimte kan bieden.

Waar de eerste bijeenkomst nog voelde als een zoektocht, groeide de Community of Change uit tot een netwerk waarin deelnemers elkaar actief opzochten. De speeddates, gezamenlijke reflecties en informele gesprekken zorgden voor herkenning, nieuwe inzichten en onverwachte verbindingen. Deelnemers vertelden hoe inspirerend het was om kennis te maken met elkaars werkwijzen. Niet alleen de resultaten stonden centraal, maar juist ook de vragen, dilemma's en obstakels onderweg. Die openheid maakte het mogelijk om van elkaar te leren en nieuwe samenwerkingen te verkennen. De deelnemers voelden zich ook in toenemende mate vrijer om kritiek open te delen, bijvoorbeeld in de werkplaatsbijeenkomst op 26 juni in het bijzijn van diverse beleidsmakers. De noodzaak om altijd maar positieve succesverhalen te delen werd gaandeweg minder gevoeld.

Voor velen voelde de Community of Change daardoor meer dan een tijdelijk project. Er ontstond een community waarin verschillende perspectieven naast elkaar konden bestaan en waarin deelnemers zich uitgenodigd voelden om eerlijk en menselijk te delen wat wel én niet werkte.

De belangrijkste opbrengst van de Community of Change laat zich misschien wel samenvatten in één inzicht: wanneer vertrouwen het uitgangspunt is, ontstaat ruimte voor nieuwe verbindingen, andere vormen van kennisontwikkeling en een gelijkwaardiger samenwerking tussen onderzoekers, makers en erfgoedinitiatieven.

Bevindingen van het experiment met deze vorm:

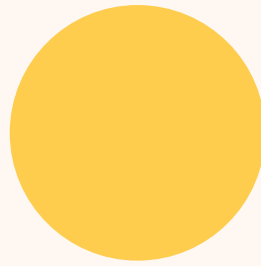
Voor de uitvoerders:

- Veranderde de perceptie van onderzoek: van puur academisch naar toegankelijk en aangestuurd door de praktijk; het werd toegankelijker;
- Creëerde de vorm een veilige omgeving met diverse, gelijkgestemde initiatieven voor netwerken, wederzijdse inspiratie en toekomstige samenwerking;
- Bevorderde de vorm een cultuur van vertrouwen, nieuwsgierigheid en verbondenheid onder diverse deelnemers;
- Valideerde de vorm (interdisciplinaire) methoden door afstemming met (voorheen onbekende) vakgenoten;
- Vormde de vorm een kwaliteitsstempel die van waarde bleek, zowel voor de samenwerkingen onderling als in de interactie met externe partijen;
- Zorgde de vorm voor de impuls om bestaande ideeën te formaliseren, te onderzoeken en vast te leggen;
- Bood de vorm externe verantwoording om de focus van het project te behouden.

Tegelijkertijd werd ook duidelijk dat deze vorm niet geheel goed aansluit bij de vorm van de DEF-opdracht vanuit NWO, die immers stringente tijdsaders stelde. Sommigen gaven aan dat de 'pressure cooker'-omgeving van het Community of Change-experiment contraproductief voelde voor oprecht, van onderop georganiseerd, gemeenschapswerk.

Vanuit de organisatoren:

- Het zorgdragen voor de Community of Change was arbeidsintensief, en vroeg om een andere aanpak, stijl en vaardigheden dan in standaard projectmonitoring. Belangrijke aspecten hierbij zijn: gastvrijheid, zorgzaamheid en ruimtes zo organiseren dat ze veilig en dapper zijn (safe space, brave space), en bovenal inclusief en toegankelijk. Er liggen gevaren op de loer, zoals het toch terugvallen op jargon of minder toegankelijke taal, of het verschillende behandelen van verschillende mensen.

“We waren behoorlijk sceptisch toen we naar de eerste bijeenkomst van Community of Change gingen. Maar zodra we er waren, merkten we dat er echt een warme sfeer hing en dat de andere groepen niet alleen uit formele instellingen bestonden, maar ook uit grassroots-initiatieven. Of grassroots-initiatieven die waren uitgegroeid tot een organisatie, maar waarbij de mensen nog steeds een vergelijkbare achtergrond hadden. Dat gaf ons het gevoel dat dit ook een soort veilige omgeving was.”

“Ik ging met tegenzin naar de eerste bijeenkomst van dit project, omdat ik had gehoord dat het alleen maar over wetenschappers en onderzoek ging. Maar toen ik er eenmaal was, dacht ik: dit is interessant. Ik ging op een andere manier naar ons eigen werk kijken. Op het gebied van erfgoed (ik zeg het nu even zwart-wit) was het erg gericht op ouderen en ging het vooral over gebouwen of kunstwerken. Beeldende kunst en architectuur aan de ene kant, en theater, muziek en dans aan de andere kant: het zijn twee gescheiden werelden. Zelfs tijdens bijeenkomsten zitten we altijd apart. Toen dacht ik: immaterieel erfgoed zorgt voor verbinding met elkaar. Er liggen veel mooie mogelijkheden in samenwerking op dat vlak. Omdat we hetzelfde doel hebben.”

“Als semi-buitenstaanders werkte deze Community of Change – waarvoor geen zware institutionele geloofsbrieven nodig waren – heel goed voor ons als een soort praktijk op de grensgebieden.”

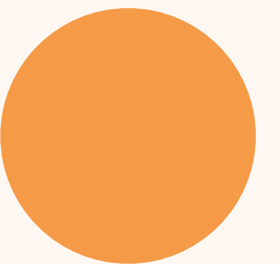
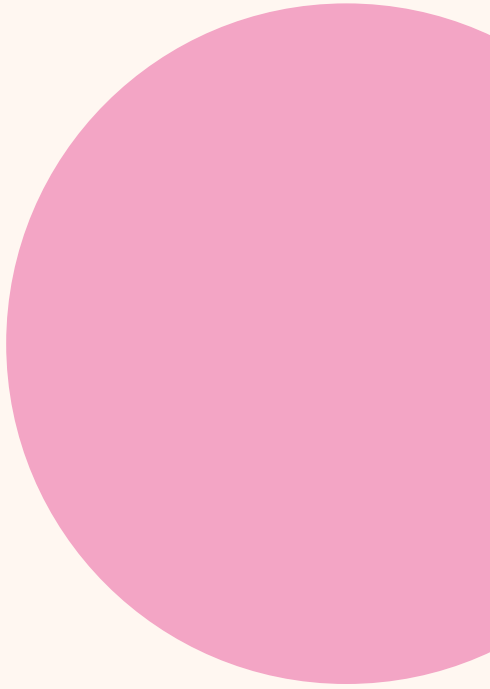
“Dit is ook de eerste keer dat ik in zo’n informele, zelfgeorganiseerde setting werk. Het is bijzonder om te horen over andere manieren om democratisch onderzoek te doen en te zien dat er zoveel verschillende modellen zijn waaruit je kunt putten. Het is zeer waardevol om ervaringen uit te wisselen over wat wel en niet werkt, en om te zien hoeveel verschillende manieren er zijn om onderzoek te doen.”

“Het bood ons de mogelijkheid om ons te verdiepen in iets wat wij noodzakelijk achten. Dat heeft alles te maken met de vrijheid. Er heerst een sfeer van vertrouwen en nieuwsgierigheid, en ik vraag me af: kunnen we dat vasthouden? Die combinatie van diversiteit, creativiteit en vertrouwen. We voelen een zekere verantwoordelijkheid, maar dan op een positieve manier.”

“De Community of Change bood ons de kans om echt in gesprek te gaan met allerlei verschillende belanghebbenden – niet alleen mensen in Nederland, maar ook mensen in het Caribisch gebied.”

“We maakten deel uit van deze Community of Change; dat was erg nuttig, ook al was het maar om te zien waar anderen mee bezig waren. Het was goed voor netwerken en wederzijdse inspiratie. Het fungeerde als een keurmerk en versterkte de geloofwaardigheid van het project. Bovendien maakt het het geheel dynamischer doordat we aan niemand verantwoording moesten afleggen. Het is een goede externe motivatie om ervoor te zorgen dat het project niet ontspoorde.”

“De manier waarop de Community of Change is georganiseerd – zoals de online Q&A-sessies op verschillende tijdstippen om tegemoet te komen aan de deelnemers, de communicatie van de organisatoren en het voorbeeld dat jullie gaven voor de factuur die we moesten sturen – hebben we zeer gewaardeerd. We hadden het gevoel dat we met elke vraag bij jullie terecht konden, zonder dat we het gevoel kregen dat we dat eigenlijk al hadden moeten weten.”

5.4 BREDE BETEKENIS VAN ERFGOEDONDERZOEK

Deze opdracht bracht ook nieuwe inzichten over wat erfgoedonderzoek is wanneer de samenwerking tussen gemeenschappen en kennisinstellingen centraal staat, met een zwaartepunt op het ethische aspect van wie het onderzoek over/voor/met doet, voor wie en waarom. We illustreren dit aan de hand van een aantal citaten.

Mensen hebben vaak het gevoel gehad dat er geen belangstelling was voor hun geschiedenis, hun nalatenschap of hun erfgoed. Onderzoek naar erfgoed hangt altijd samen met hoe we kijken naar de geschiedschrijving. Welke patronen zien we? En welke machtsmechanismen?

Voor mij biedt erfgoedonderzoek een enorme kans om duurzame verbinding en dialoog tussen generaties tot stand te brengen. Onderzoek wordt zo een waardevolle bron en een instrument om meer 'commons' te creëren: iets tastbaars dat ons met elkaar verbindt.

Het belangrijkste aan erfgoedonderzoek is voor mij dat mensen merken dat we oprecht geïnteresseerd zijn in hun verhaal; dat we niet slechts onderzoekers zijn die even langskomen om een verhaal op te tekenen en vervolgens zeggen: 'tot ziens, we zien elkaar nooit meer.'

Veel van ons werk begint misschien in tutio-nale archieven, maar stuit vervolgens op de beperkingen van die instellingen en verlaat ze weer. Het is een op de praktijk gebaseerd inzicht dat erfgoed veel meer is dan documenten die in een archief liggen. Het gaat ook om gesprekken met mensen die nog in leven zijn en kunnen vertellen over de geleefde ervaringen rondom die gematerialiseerde sporen van hun werk. Niet louter 'oral history'-gesprekken, maar gesprekken tussen generaties. Bij deze uitwisselingen wordt er zoveel meer aan herinneringen geactiveerd.

Voor mij is het redden en behouden van materiaal – 'salvage' – belangrijk. Het is een soort 'Ark van Noah' creëren voor tegenculturele vormen van verzet. Vooral bij culturen rondom beperking en queer-zijn, die niet verticaal van generatie op generatie worden doorgegeven. Het gaat erom die verbindingen te leggen en te blijven bouwen aan deze verzetsinitiatieven. Niet telkens opnieuw hoeven te beginnen. Weerstand bieden aan politiek geheugenverlies. Weten waar we vandaan komen. Het is heel inspirerend om te weten dat we niet bij nul hoeven te beginnen, maar dat er al talloze werelden zijn waarop we kunnen voortbouwen.

Wat ik in mijn onderzoek heb gezien, is het belang van affectieve of emotionele aspecten. Als ik bijvoorbeeld mensen interview over hun rol in de archieven, krijg ik soms te horen: "Oh, er is al een overzicht met data vastgelegd, dus het is niet nodig om mij daarover te spreken." Dan moet ik uitleggen dat ik juist ook geïnteresseerd ben in de mensen in het archief, in het emotionele verhaal. Wat het creëren van dit erfgoed voor hen heeft betekend en hoe ze zichzelf erin herkennen. En ook de emotionele kant van politieke uitsluiting: hoe het voelt als je erfgoed niet wordt erkend en je er zelf een plek voor moet creëren.

Voor mij draait erfgoedonderzoek om het werken met uiteenlopende verhalenbronnen. Vaak beginnen onderzoekers met een hypothese en toetsen ze vervolgens of die klopt. Wij werken anders: we hanteren thema's in plaats van een vaste hypothese. Aan de hand van die thema's stellen we mensen meer open vragen, zoals: "Vertel eens iets over het dagelijks leven hier." Erfgoedonderzoek gaat voor ons dus vooral over de perspectieven van mensen met 'geleefde ervaring'. We houden onze aanpak breed en komen niet met een vraag of hypothese die bewezen of weerlegd moet worden. Om dit te laten slagen, kiezen we voor een informele benadering; we verzamelen 'oral history' vaak bij mensen thuis – individueel – of op een plek waar de geïnterviewde zich op zijn gemak voelt.

Wat mij betreft moet erfgoedonderzoek een praktische component hebben. Voor mij werkt het het beste om wetenschappelijk onderzoek te combineren met samenwerkingen met kunstenaars en vertegenwoordigers uit de gemeenschap. Het is een samensmelting van samenleving, kunst en wetenschap; dat vind ik heel logisch, omdat erfgoed zelf ook op zo'n driehoek van perspectieven rust. Erfgoed is wat mensen doen vanuit een gedeelde identiteit en een collectief geheugen, maar ook vanuit een toekomstvisie en solidariteit – dat is het sociale aspect. Erfgoed is een kunstvorm: het kan worden verheven tot hoge kunst of juist ambachtelijk van aard zijn, en alles wat daartussenin ligt. Daarnaast is er de academische, theoretische of op kennis gebaseerde dimensie; deze heeft betrekking op het herinneren van wat het is, de herkomst en de betekenis ervan, de wijze van herdenken en archiveren, de ethische overwegingen daarbij en de vraag wie het recht daartoe heeft. Al deze zaken staan niet los van elkaar; ze moeten in onderlinge samenhang worden gezien.

6 Aanbevelingen

Gebaseerd op onze bevindingen, doen wij hier een aantal gerichte aanbevelingen aan de Nationale Wetenschapsagenda, zowel aan het bureau binnen NWO, als aan andere relevante programma's binnen NWO/SIA, en de NWA Routes. Deze aanbevelingen zijn ook relevant voor andere stakeholders in onderzoeksfinanciering, bij kennisinstellingen en daarbuiten.

1 INVESTEER IN RELATIES EN SAMENWERKINGEN, IN PLAATS VAN PROJECTEN EN IMPACT

Het door NWO/SIA gehanteerde Impact Pathway model gaat heel erg over het werken richting een vooraf bepaald resultaat. Door die lineariteit gaat het te veel voorbij aan de dynamiek van samenwerkingen: relaties wortelen, groeien en veranderen over tijd, over kaders, en over meerdere projecten. Hechte relaties overstijgen instellingen. Het zwaartepunt ligt in vertrouwen, en in de capaciteit en kunde om verschil te kunnen maken.

NWO/SIA moet benaderingen zoals die van de Community of Change verder stimuleren, door expliciet aandacht te geven aan het benutten en ontwikkelen van bestaande relaties en samenwerkingen.

Het investeren in bestaande relaties moet niet gezien worden als het vermijden van vernieuwing. Ons experiment laat zien dat juist wanneer bestaande samenwerkingen binnen een gemeenschap elkaar en andere bestaande samenwerkingen ontmoeten, er ruimte ontstaat voor oprechte uitwisseling en dus ook nieuwe samenwerkingen en relaties.

De NWA Routes (in NWA lijn 3: Netwerken en vernieuwing) zouden een nog sterkere rol kunnen nemen in het onderhouden en uitbreiden van bestaande samenwerkingsverbanden, bijvoorbeeld via het inzetten van micro-financiering.

Het Netwerk Levend Erfgoed kan verder helpen bouwen aan duurzame samenwerkingen en investeren in ontmoeting en uitwisseling.

2 MAAK VERTROUWENSGBASEERDE ONDERZOEKSFINANCIERING STRUCTUREEL MOGELIJK

Met relatief kleine investeringen in transparante *trust-based* systematiek kan heel veel goeds gedaan worden voor effectief onderzoek met en vanuit gemeenschappen en intermediairs (zoals buurtorganisaties, kleine stichtingen, burgercollectieven). Intermediairs kunnen op basis van die investeringen ingezet worden als 'kennis-makelaars': ze hebben immers kennis over vruchtbare bestaande samenwerkingen met kennisinstellingen en betrekken via hun kennisdeling beter de samenleving.

NWO/SIA zou vertrouwensgebaseerde onderzoeksfinanciering structureel mogelijk moeten maken.

NWA zou hier invulling aan kunnen geven middels een vervolg op het DEF-project, waarbij meerdere NWA Routes, die andere samenwerkingsverbanden bedienen, kunnen deelnemen.

NWA kan hierbij veel leren door ervaringen uit te wisselen met Fonds Cultuurparticipatie en andere subsidieverstrekkers, kennispartners en actoren die in dit advies genoemd zijn.

3 ERKEN DAT GELIJKWAARDIG ONDERZOEK DOEN MEER IS DAN 'VRAAG EN AANBOD'

Het is goed dat er gezocht wordt naar vernieuwing binnen NWO/SIA en dat er geëxperimenteerd wordt met nieuwe regelingen, zoals NWA Citizen Science 2026 en SIA Artistiek en Ontwerpend Onderzoek. Maar veel van de taal en daarmee ook uitgangspunten en beoordelingscriteria gaat daarbij uit van een model van kennisproductie dat minder passend is voor het samenwerken met gemeenschappen.

Vraagarticulatie en vraaggestuurd werken zijn belangrijk, en kosten tijd, maar stellen de wereld nog steeds zo voor als een maatschappij met problemen (de vraag), en de wetenschap met oplossingen (het aanbod), waardoor samen onderzoek doen al bij voorbaat het risico loopt minder gelijkwaardig te verlopen.

NWO/SIA en andere subsidieverstrekkers zouden moeten verkennen wat er nodig is in de regelingen om gelijkwaardigheid centraal te stellen, en daarbij het uitgangspunt dat de maatschappij een vraag heeft en de wetenschap een oplossing kritisch benaderen.

4 COMPENSEER GEMEENSCHAPPEN VOOR HUN TIJD EN INZET

Erfgoed wordt in Nederland door miljoenen mensen beoefend.¹⁷ Erfgoedgemeenschappen worden vaak in onderzoek betrokken, maar op het oog wordt er veel te weinig hierin erkend en gewaardeerd.

Er is een Fair Practice Code voor Gemeenschappen nodig. NWA heeft in de regeling Citizen Science 2026 al geld beschikbaar gemaakt voor compensatie van de tijd die burgercollectieven in een aanvraag-ontwikkeling stoppen. Dat is een goede ontwikkeling. Maar om het breder te trekken zijn duidelijke en gedragen richtlijnen nodig.

Het Faro programma dat door de Rijksdienst Cultureel Erfgoed wordt uitgevoerd kan een ondersteunende omgeving zijn om samen met de NWA en het Netwerk Levend Erfgoed, en de deelnemers aan het DEF-project zulke richtlijnen verder vorm te geven en verder te institutionaliseren.

5 ZORG VOOR VRIJERE BUDGETMODULES

De budgetmodules die NWO/SIA hanteert, spiegelen de institutionele geldstromen. Ze staan gelijkwaardige samenwerking in de weg. Een veelheid aan voorwaarden en restricties (de-minimisregeling, rechtsvormen, samenwerkingsovereenkomsten, matchingpercentages) drijft maatschappelijke partners (zoals gemeenschappen) weg bij aanvragen. Daarbij hebben dit soort complexe regelingen het professioneel bestaan van subsidie-advieserschap (bij zowel verstrekkers als ontvangers) onnodig groot gemaakt.

De modules - bijvoorbeeld het onderscheid tussen de bekostiging van onderzoekstijd via personele lasten - en de betrokkenheid van maatschappelijke actoren als 'materiële kosten' - staan gelijkwaardige samenwerking in de weg.

NWO/SIA moet de begrotingsmodules (personeel, materiele kosten, kennisbenutting) die onderliggend zijn aan het stelsel van onderzoeksfinanciering herzien. Om gelijkwaardigheid te omarmen zou het in alle NWA projecten mogelijk moeten worden om de onderzoekstijd van samenwerkingspartners als zodanig te erkennen, en ze niet te 'verstoppen' onder materiële kosten.

NWO/SIA zou, samen met de in dit advies benoemde fondsen, en op basis van het advies Op zoek naar gelijkwaardigheid(Boekmanstichting), budgetmodules moeten ontwerpen voor het verduurzamen van relaties en netwerken die ruimte laten aan proces, en niet tevoren ingekaderd zijn.

Naast deze aanbevelingen richting 'het systeem', willen we ook graag onze erfgoedonderzoek-collega's bij kennisinstellingen de volgende aanbevelingen doen:

1 STA ACTIEF STIL BIJ DE (MOGELIJKE) ONGELIJKHEID IN SAMENWERKINGEN MET GEMEENSCHAPPEN

Het ontsluiten van collecties, verzamelen van verhalen of documenteren van een historische casus samen met gemeenschappen kan een precare, kwetsbare en emotionele arbeid zijn. Daarom zou niet alleen de tijd van de betrokkenen erkend dienen te worden, maar ook de non-materiële vormen van motivatie, erkenning en waardering. Spreek elkaar hier ook over.

2 PLEIT VOOR WERKEN VANUIT DE KRACHT VAN VERTROUWEN EN RELATIES

Onze instellingen voorzien innovatie, impact, groots en meeslepend en altijd nieuw en beter. Ga er niet (altijd) in mee, en laat ook zien dat de relaties langs de muren van de instellingen van misschien wel grotere waarde zijn dan de flitsende outputs die in projectvoorstellen belanden. Het benoemen van commons en netwerken als cruciaal (en niet als strategisch) is hierin belangrijk.

3 OEFEN ZELF MET TRUST-BASED FUNDING

Ook zonder subsidies vanuit NWO/SIA kunnen onderzoekers, bijvoorbeeld met studenten of binnen hun onderzoeksgroep, proberen om met gemeenschappen over te gaan op trust-based funding van erfgoedonderzoek. Als kennisinstellingen zelf middelen intern herverdelen of besteden, emuleren zij de werkwijze van subsidieverstrekters, deels vanuit een bestaand of geïnternaliseerd verantwoordingsdrang. We hopen dat ons experiment een inspiratiebron kan zijn voor het oefenen met andere vormen van financieren en verantwoorden.

¹⁷ Erfgoedmonitor, Rijksdienst Cultureel Erfgoed (2025), erfgoedmonitor.cultureelerfgoed.nl/mosaic/dashboard/erfgoedbeoefening (geraadpleegd 18 september)

7 Vervolg

Op moment van schrijven staan er twee concrete vervolgen in de steigers om aan de slag te gaan met de bevindingen en aanbevelingen uit het advies.

NWA INNOVATIEVE PROJECTEN 2027

Inputs voor een nieuwe inrichting van de subsidieregeling **NWA Innovatieve Projecten 2027** van de Route Levend Verleden. De Route Levend Verleden heeft binnen de NWA lijn "Vernieuwing en Netwerken" de mogelijkheid om zelf een aantal projecten (naar verwachting drie projecten van ca. 100.000 elk) voor te dragen voor financiering door NWO.

Daarin heeft het Route Management aangegeven. De uitkomsten van het DEF traject krijgen daar een plek in de vorm van een nieuw te ontwerpen procedure. De route wil zich inzetten om de adviezen om te zetten naar voorwaarden voor aanvragers, en om een co-creatief voortraject in te richten vanuit de Community of Change: hoe zorgen we ervoor - met een samen ontworpen tijdspad/proces - dat projecten die daar aanspraak op kunnen doen, kunnen profiteren van de inzichten van het DEF traject?

INTERMEDIARIS: NETWERKVORMING NETWERK LEVEND ERFGOED (2.0)

In november 2026 wordt het advies 'Een Netwerk voor voor Levend Erfgoed, Intermediairs als sleutel tot een gelijkwaardig en inclusief erfgoednetwerk' opgeleverd. Het netwerk van intermediairs zal verder doorontwikkeld worden naar een zelfstandig en onafhankelijk netwerk. De intermediairs die hebben bijgedragen aan de Community of Change zullen ontwikkelingen blijven volgen en willen de samenwerking en doorontwikkeling van de CoC graag samen met NWA Route Levend Verleden voortzetten.

GESPREKKEN LEVEND HOUDEN

Dit advies is geen eindpunt. Het is een oproep om het proces dat we samen zijn gestart voort te zetten. Dus aan NWO/SIA, OSNL, CSNL, de Rijksfondsen, Netwerk Levend Erfgoed, de erfgoedsector, onderzoekers en iedereen die aan onderzoek en erfgoed werkt: ga met deze aanbevelingen aan de slag. Vanuit de Community of Change kregen we een duidelijke boodschap mee: 'Als het hier stopt, is het experiment mislukt.' Wij voelen de verantwoordelijkheid om het tegendeel te bewijzen en doen dat graag samen met jullie.

Bijlagen

BIJLAGE 1: OVERZICHT ACTIVITEITEN

Datum	Activiteit
13 mei 2025	Amsterdam: Kenniskring Reinwardt Academie; wat bedoelen we met erfgoedonderzoek democratischer maken?
26 juni 2025	Groningen: Workshop “(Hoe) maken we erfgoedonderzoek democratischer?”
September-december 2025	Online: Werkdocument opengesteld voor alle betrokkenen
1 december 2025	Online: Op welke aspecten van onderzoeksprojecten moeten we experimenteren?
Januari-maart 2026	Gunning en inregelen randvoorwaarden van de opdracht door NWO bij het KNAW Humanities Cluster
13 maart 2026	Utrecht: Startbijeenkomst “Community of Change” – het experimenteer- en leertraject begint
Maart-juni 2026	Diverse contactmomenten met de experimenten, telefonisch, per mail en via Signal Diverse activiteiten van de experimenten door het land, de meesten lopen nog altijd door voor bij het traject
12 mei 2026	Online: Check-in sessies met de Community; bespreken hoe het gaat en samen vormgeven aan de volgende bijeenkomst
25 juni 2026	Vlaardingen: Werkplaats bijeenkomst “Community of Change” – wat leren we hieruit en welk advies willen we uitbrengen?
Augustus-september 2026	Online: Werkdocument van dit advies opengesteld aan alle betrokkenen, redactioneel werk

BIJLAGE 2: DEELNEMENDE SAMENWERKINGEN

Alle samenwerkingen die in het DEF-traject met ons het experiment hebben gedaan, presenteren hun werkzaamheden in deze bijlage op hun eigen gekozen manier.

- Archival Textures (Noah Littel, Tabea Nixdorff)
- Dikke Trui (Michiel Teeuw, Hannelief Schipper, Fiona van den Berg, Annelief Schipper)
- Dutch Hiphop Archive, Culture Capsule & Podiumkunst.net (Roderik Schouten, Sherlock Telgt, Miles Niemeijer)
- Erfgoed in Verbinding (Tim Huijgen (RUG), Michèlle Corbier-Kind (Museum aan de A), Jude Finies (Terramar Museum))
- Filmproject: Cultuurschatten: cultureel erfgoed als verbinder! Museum Sophiahof & Universiteit Leiden (Gerlov van Engelenhoven, Yanise Zijlstra)
- Living Archive / 7 Hills Foundation (Martha Gallego, Ipek M. Sur)
- Luisteren naar de verhalen van de Krimpenerwaard, Saxion Hogeschool & Erfgoedhuis Zuid-Holland (Peter Jongste en Marloes Wellenberg) met Stichting AMIK (Renzo Duin)
- Toegankelijk Erfgoedonderzoek (Steven Spannenburg)
- The How's (Ria van Oosthout, Ellen Haasse, Jolanda Branderhorst)
- Staat van de Straat, Wijk de Wereld (Karin Noeken, Marc Knip)

ARCHIVAL TEXTURES

Archival Textures is een publicatiereeks en een intergenerationeel netwerk van samenwerkingspartners – een groep onafhankelijke cultuurwerkers zoals kunstenaars, ontwerpers, onafhankelijk onderzoekers, vertalers en organizers die voor hun werk afhankelijk zijn van projectfinanciering.

Archival Textures zoekt vormen van kennis die constant worden versluierd door normatieve perspectieven op onze lichamen, verlangens, vormen van samenleven en zelfexpressie. Dit houdt ook in dat we kritisch kijken naar 'het archief', aangezien veel institutionele collecties deze normatieve perspectieven versterken en kennis verstaan als iets dat geïndiceerd, geautoriseerd, en vastgelegd kan worden binnen één enkel intellectueel raamwerk. Met Archival Textures geven we ruimte aan onwaarschijnlijke vondsten uit traditionele archieven, en keren wij ons tot lokale community archives, gesprekken en persoonlijke collecties, om narratieven uit het verleden te vinden die onze huidige vocabulaires van verzet en solidariteit kunnen voeden.

Find us:
web www.archival-textures.com
insta @archival_textures

Tamara TLM Tamara@hotmail.com
Noah noah.littel95@gmail.com
Tabea info@archival-textures.com

COMMUNITY OF CHANGE

Voor het 'Community of Change' project hebben we ons als drietal verenigd, aangezien we momenteel samen aan een nieuw publicatieproject werken. Omdat we niet allemaal vanuit Nederland werken, hebben we gekozen voor een online mindmap-tool om onze reflectiesessies te documenteren. De miro-mindmap dient als evaluatie-instrument om onze gesprekken in kaart te brengen, over de omstandigheden en uitdagingen waarmee wij worden geconfronteerd als freelancers die projectmatig werken en afhankelijk zijn van projectfinanciering via bestaande Nederlandse subsidiestructuren.

Tijdens onze bijeenkomsten hebben we besproken dat er, vooral bij kortlopende projecten van een jaar of korter, vaak te weinig gelegenheid is om ons werk (zelfkritisch) te evalueren en onze aandacht naar binnen te richten in plaats van ons uitsluitend op de output te concentreren. Met dit experiment wilden we daarom niet alleen onze samenwerking in het algemeen evalueren, maar ook experimenteren met het vrijmaken van tijd voor evaluatie en daarmee een stapje terug zetten binnen ons huidige project – we werken aan een nieuw boek voor de publicatiereeks Archival Textures – om vervolgens met meer focus verder te kunnen gaan.

Tabea Nixdorff, Tamara Hartman, Noah Littel

reciprocity
versus
extraction

space/time
for editorial
care

fair pay push
(often undermined by
co-funding demand)

transdisciplinary
(funding structures are
monodisciplinary,
e.g. open only to academic
applicants)

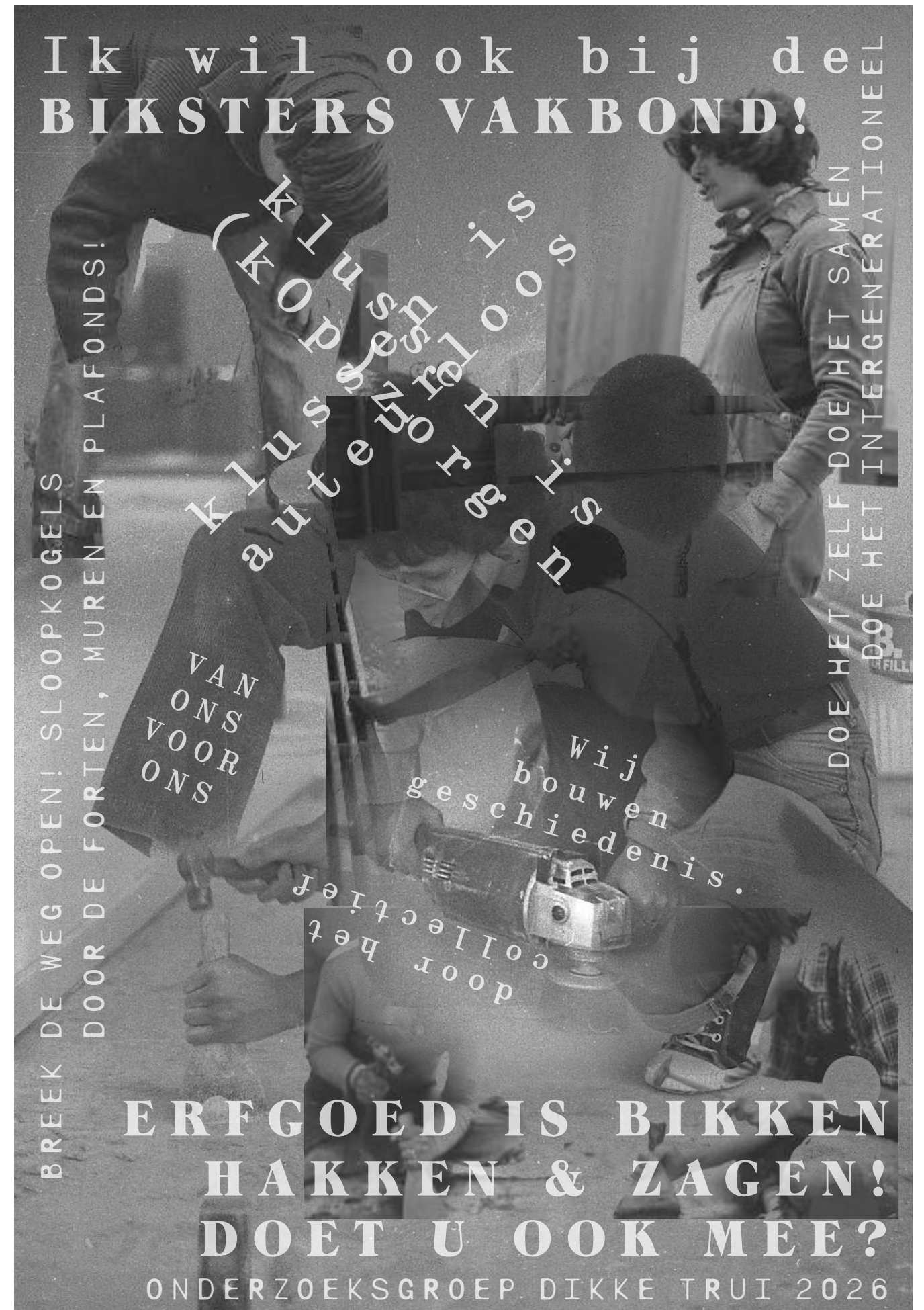
long-term vision
(often challenged by
project-based funding)

involve stakeholders up
until the end result

no buzz words
language for funding purposes
often feels co-opted / mismatch
with actual labour
necessary to, for example,
'build community'

find out more
in our mindmap

Onze samenwerking bestaat uit twee community-ge dragen hiphoparchieven Culture Capsule en Stichting Dutch Hip Hop Archive.

Wij werken samen onder de naam Hip Hop History Holland om de Nederlandse hiphopgeschiedenis duurzaam vast te leggen. Zowel fysiek als digitaal.

Hier kan je ons vinden:

www.CultureCapsule.nl
info@culturecapsule.nl

www.DHHA.nl
info@DHHA.nl

Hip Hop in Nederland: De Wiki Files

Hip Hop in Nederland: De WIKI Files is een samenwerking met Wikimedia Nederland, UNESCO Nederland, Podiumkunst net en de Koninklijke Bibliotheek. Samen zetten we ons in om essentiële Nederlandse hiphopgeschiedenis op te halen en vast te leggen door mensen vanuit de scene zelf, zodat dit invloedrijke culturele erfgoed behouden blijft voor toekomstige generaties.

We doen dit door bijeenkomsten te organiseren in alle delen van het land, waarbij sleutelfiguren uit de scene worden uitgenodigd om hun verhalen en beeldmateriaal te delen. Deze historie wordt ter plekke ingevoerd en vereeuwigd op de verschillende platformen van Wikimedia om samen geschiedenis te schrijven. De Wiki Files laat zien dat erfgoedonderzoek niet alleen binnen kennisinstellingen plaatsvindt. Door makers, verzamelaars, pioniers en liefhebbers actief te betrekken, ontstaat nieuwe kennis vanuit de gemeenschap zelf.

Archiveren vanuit de community

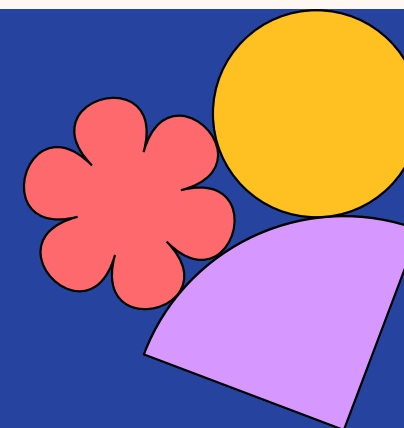
De kern van de samenwerking is dat de inhoudelijke kennis en bronnen zich bevinden binnen de community zelf, terwijl partners bijdragen met infrastructuur, methodiek en toegang tot bredere netwerken.

Wij werken vanuit het principe dat de kennis over hiphopgeschiedenis allereerst bij de community zelf ligt. Erfgoedinstellingen en kennispartners faciliteren de infrastructuur, maar de inhoud, duiding en prioriteiten worden bepaald door mensen uit de scene. Wij werken niet volgens een klassiek top-down model, maar vanuit een complementaire rolverdeling waarin community-expertise leidend is en institutionele partners faciliterend. De mensen die de geschiedenis hebben gemaakt, helpen ook mee om haar vast te leggen.

In samenwerking met:

Erfgoed in Verbinding

Voorbeeldvragen uit ons werk

- Is een museum een tempel of een forum?
- Hoe kan erfgoed bijdragen aan kritisch burgerschap van jongeren?
- Hoe ontstaat duurzame, effectieve en betekenisvolle samenwerking tussen onderwijs en musea?

Rap (Terramar Museum Bonaire)

Bijeenkomst van Erfgoed in Verbinding met leraren, erfgoedonderzoekers en medewerkers van musea (Scheepvaartmuseum, 22 juni 2026)

Waardering van co-design en co-creatie in calls

Erfgoed in Verbinding is een samenwerking tussen Museum aan de A, Rijksmuseum voor Oudheden, Terramar Museum Bonaire, Oorlogs- en Verzetscentrum Groningen, Universiteit van Leiden, Universiteit van Amsterdam en Rijkuniversiteit Groningen.

Contact: t.d.huijgen@rug.nl

Filmproject

Cultuurschatten: cultureel erfgoed als verbinder!

In onze film komen vier families samen, uit Zuid-Holland met vier verschillende migratieachtergronden: Arawak, Moluks, Koerdisch, Caribisch/Creools. Van alle vier de families doet een duo mee bestaand uit een kind en een grootouder. Het thema van de film is **FEEST**.

In de film gaan ze in gesprek over hoe ze feest vieren: wat eten ze, wat dragen ze, wat voor muziek en rituelen horen erbij, waar gaat het feest over? Wat herkennen ze wel en niet in elkaars verhalen?

Vervolgens werken ze samen aan het maken van een nieuw feest waarin alle invloeden samen komen. Dit nieuwe feest zullen ze ontwerpen als een gezamenlijk kunstwerk, in de vorm van een schatkist, een cultuurschat die opent naar het **erfgoed van de toekomst**.

Erfgoed gaat op zijn minst zoveel over instinct als over kennis. Kinderen en volwassenen herkennen hun erfgoed en dat van hun vrienden met of zonder de juiste terminologie, historische details en andere rationele kennis. De meest effectieve vorm van erfgoed overdracht is niet de demonstratie, maar het samen-doen.

Erfgoed gaat minstens zoveel over het heden en de toekomst, als over het verleden.

Erfgoed is niet alleen iets om te bewaren, maar ook iets om te maken. Het erfgoed van de toekomst ontstaat vandaag.

De film wordt feestelijk gelanceerd in Cultuurhaven West, Den Haag, in januari 2026.

Foto's door Sebastian Koudijzer

LIVING ARCHIVE

Een methodologie voor inclusief mondeling erfgoed, opgebouwd via artistieke praktijk

Ipek M. Sur — 7 Hills Foundation

*(www.7hillsfoundation.com —
mail.7hillsfoundation@gmail.com)*

Erfgoed leeft niet alleen in instellingen. Het leeft in keukens. In gebaren. In stiltes. In wat nog niet gezegd is.

Living Archive vertrekt vanuit deze overtuiging: dat mondeling erfgoed gedeeld erfgoed is, en dat het archiveren ervan geen technische maar een relationele handeling is. Wat de methode onderscheidt, is de weg die zij daarheen aflegt. We bouwen het archief niet op via interviews of extractie, we bouwen het op via artistieke praktijk. De kunst is niet het doel, maar het instrument: de luistersessies, de ingebedde kunstenaars, de trage nabijheid die genoeg vertrouwen opbouwt om van een verhaal erfgoed te maken. In een tijd van fragmentatie en afstand is dit wat het archiveren mogelijk maakt als werkelijk inclusieve praktijk en niet alleen in naam.

Het werk begint niet op het podium, maar in de buurt. In buurthuizen. Op de hoeken waar mensen elkaar ontmoeten. Een kleine, diverse groep komt samen met de gastpartner, een kunstcentrum, een theater, een museum, een cultureel centrum, een gemeente en samen luisteren we naar wat in deze plek ongezegd is. We leggen het zorgvuldig vast: ethisch, respectvol, artistiek. Dit is de basis, en het eerste principe: erfgoed als gemeengoed, gedragen door velen, gevormd door velen, toebehorend aan geen enkele instelling. Het project beweegt zich binnen de driehoek van Erfgoed, Gemeenschap en Kunst, en door de artistieke handeling van actief luisteren.

Dan beginnen de verhalen zich te verzamelen, langzaam, door tijd en vertrouwen. Niet via interviews, via ontmoetingen in kleine groepen: in huiskamers, in buurthuizen, in kunst ruimtes, opgebouwd rondom toestemming en wederkerigheid. De resident-kunstenaars zijn geen externe onderzoekers; zij zijn ingebed, aanwezig, lerend door nabijheid. Hun artistieke discipline is wat de ontmoeting vormt de praktijk van aandacht, terughoudendheid en relationeel bewustzijn, en het vermogen om wat gehoord wordt te vertalen naar een vorm die de gemeenschap als de hare herkent. Alleen wat met uitdrukkelijke toestemming gedeeld wordt, komt in het archief. Met toestemming wordt wat ooit het verhaal van één was, langzaam van ons onderdeel van een gedeeld mondeling erfgoed dat aan geen enkele stem alleen toebehoort.

Het publieke moment, wanneer het komt, is geen conclusie. Het is een activatie, en een moment van verbinding. Performances, verhalen, muziek, installaties, buurTuur, dialogen, workshops, de vorm wordt door gemeenschap en kunstenaars samen gevormd. De gastruimte wordt een publieke plek van erkenning: een plek die, voor een avond of langer, de verscheidenheid aan stemmen herbergt die zij meestal alleen vertegenwoordigt. In dat moment houdt mondeling erfgoed op iets te zijn wat de ene groep bewaart en de andere bestudeert. Het wordt erfgoed dat gedeeld wordt, in het openbaar, een evoluerend mozaïek van inclusief erfgoed, samen gemaakt, en toebehorend aan allen die het hebben gevormd.

Living Archive is: **Luisteren → Relatie → Artistieke Vertaling → Publieke Ontmoeting**

Luisteren naar de verhalen van de Krimpenerwaard

Peter Jongste (Saxion) en Renzo Duin (Stichting AMIK) i.s.m. Erfgoedhuis Zuid-Holland (Marloes Wellenberg)

In het kader van het project **Community of Change** hebben we de uitdaging op ons genomen om een ongebruikelijke samenwerking aan te gaan om te verkennen hoe we kunnen samenwerken voor een duurzame borging van de lokale verhalen die niet in de schoolboeken staan – met als regionale focus de Krimpenerwaard.

In dit project combineren we de expertise, netwerken en ervaring van Saxion Hogeschool, Deventer (www.saxion.nl/onderzoek/lectoraten/sustainable-areas-and-soil-transitions/focusgebieden/e-magazine-4) en de Stichting AMIK (www.amiknow.org/projects-events).

Er wordt opdracht gegeven aan studenten om in co-creatie erfgoedverhalen in de gemeente Krimpenerwaard op te tekenen en deze op een afsluitend evenement in december 2026 te laten vertellen door de verhalenvertellers zelf. Daarbij zal gebruik worden gemaakt van de StoryScope (<https://interactive-culture.nl/>) – leuk voor jong en oud =>

Voorafgaand aan deze opdracht is op 18 juni 2026 een kennismakingsbijeenkomst georganiseerd volgens de wereldcafé methode. Deze interactieve en gelijkwaardige werkvorm is uitermate geschikt om kennis te delen, creatieve oplossingen te vinden en om draagvlak te creëren. In totaal namen 23 personen actief deel.

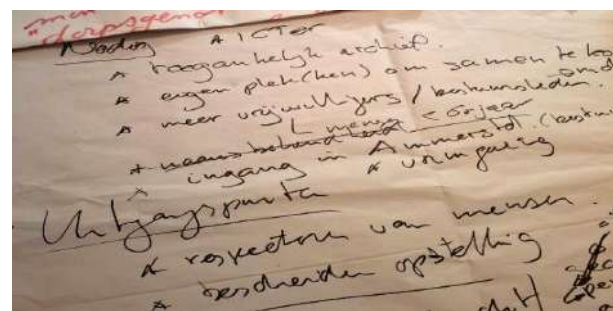
Impressie van de opbrengsten van 18 juni 2026:

De gemeenschappen geven aan behoefte te hebben aan:

- meer actieve leden onder de 60 jaar;
- aantrekken van jong publiek (tussen de 20 en 50 jaar);
- aandacht voor persoonlijke verhalen uit het eigen dorp;
- een eigen plek om samen te komen;
- toegankelijkheid en ontsluiting van de archieven;
- meer aanwezigheid op Sociale Media en in Podcasts;
- authentieke meerstemmigheid;
- burgerschaplessen op scholen;
- bescheiden opstelling van onderzoekers;

ONMISBAAR - in woord en daad - in systeemverandering binnen onderzoekfinanciering:

RESPECT & VERTROUWEN

© Peter Jongste (SAXION) en Renzo Duin (AMIK), 20 juni 2026

Toegankelijk Erfgoedonderzoek

Dove cultuur is voor mij levend erfgoed. Dove mensen leven visueel: in gebaren, mimiek, handelingen en beelden, terwijl horenden leven in woorden en geluid. Die twee werelden botsen vaak en veroorzaken misverstanden. Mijn erfgoedonderzoek laat zien waarom erkenning en toegankelijkheid nodig zijn. De microsubsidie gaf mij ruimte om mijn experiment te doen. In mijn werkpraktijk leef ik altijd in twee werelden: de materialenwereld en de papierwereld. In de materialenwereld controleer ik hout, meet ik maten, werk ik veilig, onderhoud ik gereedschap en restaureer ik rustig volgens de ethiekcode. Dit is roerend erfgoed: objecten en materialen die je met de hand bewaart en herstelt. In de papierwereld lees ik woorden, controleer ik getallen, kijk ik facturen na, volg ik regels en communiceer ik met commissies via e-mail en sjabloonbrieven. Deze twee werelden zijn heel verschillend en het traject liet zien hoe moeilijk en ontoegankelijk dit systeem is voor doven en ZZP'ers. Onderzoeksfianciering voelt formeel en niet toegankelijk. Gemeenten vertrouwen grote bedrijven met logo's, terwijl echte vakmanschap vaak bij ZZP'ers zit. Dove vakmensen hebben extra obstakels door communicatie en bureaucratie. Het systeem moet eerlijker en toegankelijker worden.

- Erfgoedonderzoek
- Materialenwereld
- Papierwereld
- Financiering

Steven Spanenburg
Deelnemer traject Toegankelijk Erfgoedonderzoek

63

DE STAAT VAN DE STRAAT

De Podcast, Het Gedicht, De Fotoportretten en Koken in de Wijk.

Met een podcast, poëzie, fotografie en eten verzamelen en verbeelden we verhalen van bewoners over verandering, vernieuwing, verlies, verbondenheid en thuis voelen. Samen vormen deze verhalen een levend archief van de wijk.

“

Wanneer mensen samen hun verhalen vertellen en verbeelden, ontstaat er ruimte voor ontmoeting, begrip en samenleven.”

“De wijk is een open museum. Met De Wijk De Wereld stellen we samen met bewoners de verhalen van de wijk tentoon.”

Onze onderzoeksvraag: Is wijkvernieuwing het vernieuwen van stenen en straten, of begint de werkelijke vernieuwing pas wanneer mensen de vernieuwde wijk weer tot hún plek maken?

De Podcast: Podcastmaker Afra Rijkhoff gaat op pad met buurtbewoner Anita. Zij zet zich actief in voor de belangen van haar wijkgenoten. Haar verhaal maakt zichtbaar hoe langdurige bouwprojecten en complexe bureaucratische processen niet alleen de fysieke omgeving veranderen, maar ook invloed hebben op het sociale weefsel van een wijk. De aflevering geeft een stem aan bewoners die de gevolgen van de wijkvernieuwing dagelijks ervaren.

Het Gedicht – Vernieuwing/Vernieling: Dichter Hannan van Rooij trok samen met wijkmonnik en fotograaf Hans door Selwerd. Langs plekken van vernieuwing én vernieling gingen zij op zoek naar de verhalen van de straat. Wat verdwijnt er wanneer een wijk verandert? Wat komt ervoor terug? En wat blijft, ondanks alle veranderingen, bestaan? Tussen bouwplaatsen, bomen, straten en huizen zochten zij naar de kleine dingen die gemakkelijk over het hoofd worden gezien. Want ook in een wijk die voortdurend verandert, is schoonheid te vinden.

“Ik ben wellicht geen boom, maar sta hier inmiddels al langer rechtop dan de takken die aan de overkant van de sloot groeien.”

Fotoportretten – Bewoners van De Es

We vroegen de SPT Fotogroep om een aantal bewoners van zorginstelling De Es te portretteren en hun de vraag te stellen: Wat doet verandering. De SPT Fotogroep bestaat uit enthousiaste wijkfotografen uit Selwerd, Paddepoel en Tuinwijk. Samen brengen zij bewoners, verhalen en veranderingen in de wijken in beeld. Door te fotograferen en in gesprek te gaan, laten zij zien wat er leeft. Zo vormen de fotografen samen een visueel geheugen van de wijk.

De portretten van bewoners van De Es laten zien dat verandering voor iedereen iets anders betekent. Een nieuwe woonomgeving kan verbetering betekenen, maar kan ook gepaard gaan met het verlies van zelfstandigheid, vertrouwdheid en herinneringen aan een eerdere plek.

Koken in de Wijk/Wat is het recept van een straat?

Voor Koken in de Wijk gaan we de straat in en vragen we bewoners om ieder een ingrediënt aan te dragen. Al deze ingrediënten samen vormen uiteindelijk het recept van de straat. Vervolgens nodigen we bewoners uit om samen te komen eten en het recept daadwerkelijk te proeven. Dat deden we in wijkrestaurant De Duindoorn in Selwerd, samen met chef-kok en wijkbewoner Pari. Zij werd tijdens het koken ondersteund door bewoners uit de wijk. Zo wordt eten een manier om mensen samen te brengen. Want achter een ingrediënt of gerecht kan ook een verhaal schuilgaan.

Moena *“Samen eten betekent voor mij meer dan eten alleen. Het is een manier om familie, herinneringen en cultuur door te geven.”*

BIJLAGE 3 – ZINE: UN COPY DI KOFFIE

Een van de samenwerkingen, de community Counter/Narratives heeft een eigen reflectie op het proces gemaakt in de vorm van een Zine:

Un copy di koffie – Convos on Cultural Funding in the Caribbean.

De zine biedt een mooie en belangrijke blik op gesprekken en ervaringen rond onderzoeksfinanciering in het Caribisch gebied.

Gebruik de QR code om de Zine te openen, of vind het op de website van het Netwerk Levend Erfgoed.

Referenties

A Caribbean Research Agenda (ACRA, 2026) nwo.nl/onderzoeksprogrammas/caribisch-onderzoek-een-multidisciplinaire-benadering/a-caribbean-research-agenda-acra (geraadpleegd 18 september)

Boekman Stichting, Nieuwe Community of Practice, boekman.nl/actualiteit/open-call-community-of-practice/ (geraadpleegd 18 september)

Boekman Stichting, Op zoek naar gelijkwaardigheid en herkenning. Over de potentie van samenwerkingen op het snijvlak van onderzoek en creatieve praktijk (2026)

Dibbits, H. Samenwerken in maatschappelijk geëngageerd erfgoedwerk. Onderzoeksprogramma van het lectoraat Cultureel Erfgoed 2024-2028. (Amsterdam, 2024)

Elahi, J. (2025). Erfgoed Herzien: Perspectieven op 'erfgoed' vanuit kennis en ervaringen van postkoloniale groepen. Universiteit Utrecht.

Erfgoedmonitor, Rijksdienst Cultureel Erfgoed (2025), erfgoedmonitor.cultureelerfgoed.nl/mosaic/dashboard/erfgoedbeoefening (geraadpleegd 18 september)

Erfgoedonderzoek in stroomversnelling. Nationale Onderzoeksagenda 2026-2030 (Nationaal Adviespanel Erfgoedonderzoek)

Fonds voor Cultuurparticipatie, Pilot participatief en trust-based financieren, (2025), cultuurparticipatie.nl/actueel/pilot-participatief-en-trust-based-financiering/ (geraadpleegd 18 september)

Hollewand, K., NWA Route Levend Verleden, Samen tot tien tellen. Verslag van de eerste bijeenkomst van de *Community of Change* aan het *Democratisering van Erfgoedonderzoek*-project. (2026), nwa-levendverleden.nl/index.php/2026/04/13/samen-tot-tien-tellen/ (geraadpleegd 18 september 2026)

Levend Erfgoed. Een toekomstgerichte evaluatie van het immaterieel erfgoedbeleid (Cultural Motion, 2023)

Nes, J. van., Muller, N., Zafira, G., *Un copy di koffie – Convos on Cultural Funding in the Caribbean* (Counter/Narratives, 2026)

Netwerk Levend Erfgoed, Verslag workshop "(Hoe) maken we erfgoedonderzoek democratischer?", netwerklevenderfgoed.nl/workshop-26juni-groningen/ (geraadpleegd 18 september)

Netwerk Levend Erfgoed. Samen weken we aan eerlijkere financiering voor erfgoedonderzoek (25 maart 2026), netwerklevenderfgoed.nl/samen-werken-we-aan-een-eerlijkere-financiering-voor-erfgoedonderzoek/, (geraadpleegd 18 september 2026)

Onbetaalbaar. Investeren in erfgoedgemeenschappen, (Nederlandse UNESCO Commissie, 2026)

Pulskens, B., Cohen, J. B., & de Sterke, P. (2025). Recommendations for Citizen Science. Zenodo. doi.org/10.5281/zenodo.17817531

Stimuleringsfonds Creatieve Industrie, Onderzoek naar trust-based financieren van The Culture. stimuleringsfonds.nl/en/news/onderzoek-naar-trust-based-financiering-van-the-culture (geraadpleegd 18 september)

Investeer in relaties en samenwerkingen,
in plaats van projecten en impact

Maak vertrouwensgebaseerde
onderzoeksfinanciering
structureel mogelijk

Compenseer gemeenschappen
voor hun tijd en inzet

Erken dat gelijkwaardig onderzoek
doen meer is dan 'vraag en aanbod'

Zorg voor vrijere budgetmodules

nationale
wetenschaps
agenda

Reinwardt Academie
Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten